EKOLOJİK MÜLTECİLİK

Ahmet MUTLU[*], İbrahim İRDEM[**]
Berna ÜRE[***]

Öz

Tarihsel olarak deprem, sel, heyelan, volkanik patlama ve fırtına gibi olumsuz doğa olayları nedeniyle insan topluluklarının göç ettikleri bilinmektedir. Günümüzde de küresel ısınma ve iklim değişikliği gibi çevresel sorunlar, kitlesel insan göçlerine yol açmaktadır. Bu durum önemli bir sorun olarak ekolojik mülteciliği gündeme getirmiştir. Bu çalışmada, henüz ulusal literatürde pek değinilmeyen fakat uluslararası gündemin önemli konularından birisi haline gelen ekolojik göç/mültecilik[1] ele alınacaktır. Çalışmada öncelikle ekolojik göç/mültecilik kavramı ve ekolojik göçe/mülteciliğe yol açan koşullar, bu konuda dünyadaki durum ve ekolojik mültecilerin statü sorunları ele alınacaktır. Daha sonra konu bağlamında bağımlı iki coğrafya olarak Türkiye ve Avrupa Birliğine yer verilerek, söz konusu ülkelerin ekolojik mülteciliğe bakış açıları irdelenecektir. Çalışma, literatür tarama yöntemi ile gerçekleştirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Ekolojik Mültecilik, Dünya, Avrupa Birliği, Türkiye

ECOLOGICAL REFUGEEISM[2]

Abstract

Historically, it is known that human populations migrate due to the adverse natural events such as earthquakes, floods, landslides, storm. Today, environmental

[*] Doç.Dr.,Ondokuz Mayıs Üniversitesi İİBF, ahmet.mutlu@omu.edu.tr
[**]Arş.Gör.,Ondokuz Mayıs Üniversitesi İİBF, ibrahim.irdem@omu.edu.tr
[***] Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, sam-ber-5591@hotmail.com

[1] Çalışmada mültecilik ve göç kavramını "ekolojik göç/mültecilik" olarak bir arada kullanılmasının bazı nedenleri vardır. Esasında mülteci kavramı; ırk, din, sosyal konum, siyasal düşünce ya da ulusal kimliği nedeniyle kendisini baskı altında hissederek kendi devletine olan güvenini kaybeden, kendi devletinin ona tarafsız davranmayacağını düşüncesi ile ülkesini terk edip, başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan ve bu talebi o ülke tarafından kabul edilen kişi ya da kişileri ifade etmektedir. "Sığınmacı" kavramı ise yukarıda söz konusu nedenlerle ülkesini terk eden ve henüz yapmış olduğu sığınma talebi kaçtığı ülke yetkilileri tarafından soruşturma safhasında olan kişi veya kişileri tanımlamak için kullanılmaktadır. "Göçmen" terimi ise mülteci tanımı dışında çoğu zaman sosyal ve ekonomik nedenlerden ötürü ülkesini zorunlu olarak değil gönüllü olarak terk eden kişidir. Böyle bakıldığında gerek mülteci gerek sığınmacı gerekse de göçmen teriminin çevresel ve ekolojik nedenlerle zorunlu olarak göç etmek zorunda kalan kişileri karşılamadığı görülmektedir. Ancak, çalışmada çevresel nedenlerle gerçekleşen göç hareketlerine ilişkin kavramsallaştırmaların muğlaklığına ve kavramsal sorunlara dikkat çekilerek, bu konuda kavram, politika ve pratikler üretilmesi gerekliliğine vurgu yapılmaktadır.

[2] İngilizce terminolojide kullanılan "refugee" kavramı mülteci anlamına gelmektedir ve "mültecilik" kavramının karşılığı olarak kullanılmamaktadır.
Bkz.http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/refugee, http://tureng.com/tr/turkceingilizce/refugee, Her ne kadar pek çok İngilizce sözlükte "refugeeism" terimine rastlanmasa da ele alınan sorunsalın yeni olması ve bu nedenle henüz yerleşik bir terminolojisinin bulunmaması nedeniyle, çalışmada "refugeeism" ("the state or condition of a refugee" anlamında) terimi tercih edilmiştir. "Refugeeism" terimi kullanılan çalışmalara örnek olarak bakınız: Minh-ha Trinth T., *Elsewhere, Within Here Immigration, Refugeeism and Boundary Event*. Routledge. New York, 2011.

Makale gönderim tarihi: 04.11.2015
Makale kabul tarihi : 26.12.2015

problems such as global warming and climate change lead to massive human migration. This situation, as an important problem, has brought the ecological refugeeism to the agenda. In this study, ecological refugeeism which has not been so much mentioned yet in national literature but has become one of the major issues of international agenda will be discussed. In this study, firstly the concept of ecological migration/refugeeism and conditions that lead to migration/refugeeism will be examined. In addition, it will be given place to situation of ecological refugeeism in the world and status problems of ecological refugees will be examined. Then, as two interdependent regions, Turkey's and EU's perspectives for ecological refugeeism will be scrutinized. The study will be carried out by literature review method.

Keywords: Ecological refugeeism, World, European Union, Turkey

GİRİŞ

İnsanların ve diğer canlıların beslendiği, barındığı, çoğaldığı ve birbirleriyle etkileşim halinde olduğu ortam olmak bakımından çevre olgusu, fiziksel, biyolojik, ekonomik ve sosyal ilişkileri içerisinde barındırır. Çevre sorunları büyük ölçüde "insan" faktörüne dayalı olarak ortaya çıkar. Öyle ki, doğanın kendi işleyişinin bir sonucu olarak algılanan çeşitli sorunların (sel, aşırı yağışlar, kuraklık, salgın hastalıklar, orman yangınları vd.) bile derinlemesine araştırıldığında arka planında insan faaliyetlerinin olduğu ortaya çıkar. Şayet insan faktörü olmasaydı, doğa kendi içinde bir sorun taşımayacaktı.

Bir sorunsal olarak çevre, ilk kez 1869 yılında Massachusetts Halk Sağlığı Kurumu tarafından ele alındığında, her insanın temiz havaya, toprağa ve suya ihtiyacı olduğu belirtilmiş ve bunların sadece tek bir grup insana değil tüm insanlığa ait olduğu vurgulanmıştır.[3] İlerleyen yıllarla birlikte bir olgu olduğu kabul edilen çevre sorunlarının farklı boyutları olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda başlangıçta su, toprak ve hava kirliliği dikkati çekmiş; daha sonra da gürültü kirliliği, nükleer kirlilik, elektromanyetik kirlilik gibi bilimsel ve teknolojik gelişmelere paralel olarak, yeni kirlilik alanları ortaya çıkmıştır.

Öte yandan çevre sorunları dönemsel olarak farklı biçimlerde algılandığı da görülmüştür. 1950'li yıllardan önce çevre sorunları ve kirlilikler, "yerel nitelikli sorunlar" olarak algılanırken; daha sonraları "küresel bir sorun" olarak algılanmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu yıllardan itibaren soruna yönelik farkındalık ve duyarlılık artmıştır. Çölleşme, küresel açlık, asit yağmurları ve toprak erozyonu gibi sorunlarının 1970'li yıllarla beraber ciddi sorunlar olarak algılanması; 1980'lerde de biyo-çeşitliliğin azalmaya başlaması, ozon tabakasının delinmesi

[3]A. Savaş Koparal, "Çevre Sorunları ve Politikaları",
Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Öğütveren Ü. Bakır (ed.),
http://home.anadolu.edu.tr/~etorunoglu/Cevre%20Sorunlari%20ve%20Politikalari_KYT401U.pdf ,
(E.T. 20.05.2015), s.25.

ve iklim değişikliği gibi yeni sorun alanları çevre sorunlarına olan bakışı değiştirmiştir.

Ekolojik sorunlar, farkındalığın oluştuğu yıllardan günümüze değin ağırlıklı olarak başta insan olmak üzere, "canlı yaşam kalitesini bozan olaylar/durumlar" olarak ve hep "sonuçları" itibariyle dikkate alınmıştır. Her ne kadar 1960'larda ortaya çıkan Yeni Toplumsal Hareketler içindeki "ekolojik muhalefet hareketleri", temelinde ekolojik sorunların yer aldığı toplumsal-siyasal sonuçlar olsa da; mevcut sorunların toplumların ve toplumsal yapının yeniden belirlenmesinde bir "sebep" olarak ele alınması durumuna nadiren rastlanmaktadır.

Son 10 yıldan bu yana ekolojik sorunların bir sebep olarak biçimlendirdiği çeşitli toplumsal-siyasal olaylara ve durumlara şahit olunmaktadır. Bunların en önemlilerinden birisi, "ekolojik mültecilik" olarak anılan olgudur. Her ne kadar kavram ve tanım olarak üzerinde henüz bir fikir birliği olmasa da insanların ekolojik yıkım olaylarına bağlı olarak bir coğrafyadan başka coğrafyaya kitleler halinde göç etmeleri durumu, bugün yaygın bir gerçekliktir.

Yukarıdaki bağlamda halihazırdaki göçlere sebep olan ekolojik etmenler, sadece "doğa kaynaklı" imiş gibi açıklanmaya çalışılmaktadır. Böyle bir yaklaşımın neticesinde, bugün kuraklık, açlık, aşırı yağış ve sel baskınları gibi ekolojik olayların ya da kabile savaşları gibi çatışmalar sonucu olarak Afrika ve Asya kıtalarından batılı ülkelere doğru gerçekleştirilen göçlerin ve mülteciliğin kapsamı daraltılarak, olgu indirgemeciliğe hapsedilmektedir. Oysa yukarıda da değinildiği gibi hiçbir ekolojik sorun, insan faktöründen bağımsız düşünülemez. Dolayısıyla ekolojik göçlere sebep oluşturan ekolojik sorunların da son tahlilde insan faktörüyle ilişkilendirilmesi kaçınılmazdır.

Bu çalışmanın konusu, son yılların bir gerçekliği olan ve fakat henüz yerli literatürde yeterli ilgiyi görmeyen ekolojik göç/mülteciliktir. Çalışmada, ekolojik göç/mültecilik kavramlarının açıklamasını yapmak; mevcut olguların arka planında yatan sebepleri araştırmak ve nihayet dünyada ve Türkiye'de ekolojik göç ve mültecilik durumunu irdelemek amaçlanmaktadır. Bu amaçla çalışma üç bölümden oluşmuştur. İlk bölümde, ekolojik göç/mültecilik kavramlarına yönelik teorik çerçeve açıklanacaktır. İkinci bölümde, ekolojik göç/mültecilik sorununa yaklaşımlar ve ekolojik mültecilerin statüleri ele alınacak, ardından da bu konuda dünyadaki durum ve gelecek senaryoları üzerinde durularak, çalışma sorunsalı bağlamında birbirine bağımlı iki coğrafya olarak Avrupa Birliği ve Türkiye'deki durum irdelenecektir. Çalışma, literatür tarama yöntemine dayalı olarak gerçekleştirilecektir.

EKOLOJİK GÖÇ/MÜLTECİLİK VE EKOLOJİK MÜLTECİLERİN STATÜ SORUNU

Göç, yeryüzündeki hemen hemen bütün toplulukların yaşamış olduğu bir süreç ve olgudur. Kıtlık, açlık, susuzluk, otlakların azlığı veya savaş insanların

göç etmelerine neden olan durumlar arasındadır. Göç, tüm devletler için büyük bir sorun durumundadır. Hem göç edilen ülkelerde göçün ardından yaşanan sosyal ve ekonomik problemler hem de göç eden toplulukların yaşadığı sorunlar göç konusunun önemine ilişkin çalışmaları hızlandırmıştır. Özellikle küreselleşmeyle beraber, büyük sayıya sahip toplulukların ülkeler arası göç etmeye başlaması; göç ve mültecilik konusunda sorunlar yaratmıştır.

Son yıllarda da özellikle küresel ısınmanın etkisiyle beraber göç kavramı tekrar önem kazanmış ve küresel bir gündem konusu olmuştur. Son yıllarda gerçekleşen toplu göç hareketlerine yalnızca iklim değişikliği ve susuzluk bağlamında bakılmakta, bu göçlerin arkasında yatan nedenler gözden kaçırılabilmektedir. Son yıllarda sık sık haberlerde gündeme gelen bu göçler, iklim değişiklikleri ve küresel ısınmayla elbette bağlantılıdır. Fakat tüm bu toplu yer değişimlerinin ardında baskı, kaynaklara erişme, güç ve iktidar kavgası gibi sebepler de yatmaktadır.

GÖÇ/MÜLTECİLİK VE EKOLOJİK GÖÇ/MÜLTECİLİK

Bir olgunun en doğru biçimde tanımlanabilmesi için onun sebep-sonuç ilişkisiyle ortaya konulması gerekir. Böyle bir gereklilikten hareket edildiğinde gerek "ekolojik göç/mültecilik"[4] olgusunun kendisi, gerekse bu olgunun alternatifleri olarak kullanılabilen diğer olguların farklılıkları anlaşılabilir.

Konuya başlangıç olması bakımından göç ve mültecilik kavramlarına kısa bir giriş yapmak gereklidir. Göç, tarihin başlangıcından itibaren değişmeyen ve var olmaya devam eden olgulardan birisidir. İnsanlar, farklı sebeplerle gerek bireysel anlamda gerekse kitlesel olarak göç etmişlerdir ve göç etmeye de devam etmektedirler.[5]En genel tanımıyla göç, bireylerin yaşadıkları vatanlarını terk ederek yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye doğru gerçekleştirdikleri harekettir.[6]Mültecilik kavramı ise 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinde "*ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasal düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı ol-*

[4] Çalışmada, "ekolojik göç/mültecilik" kavramı tercih edilmiştir. Böyle bir tercihin çeşitli nedenleri vardır. Bir kere "ekoloji" kavramının "çevre", "doğa", "iklim" vd. kavramlara göre daha kapsayıcı olduğu düşünülmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Mutlu, "Ekoloji Düşüncesi ve Ekoloji Düşüncesinin Temel Kavramları", *Kooperatifçilik Dergisi*, Sayı 134, 2001. Öte yandan ekolojik yaklaşımda kabul edildiği gibi ekolojik sorunların "insanın insan üzerindeki tahakkümünün, insanın doğa üzerindeki tahakkümünün sonucu" olduğu düşünüldüğünde; ekolojik göç/mültecilik kavramı, diğer kavramlara göre söz konusu sorunları "insan faktörü"ne dayalı olarak açıklamak bakımından daha elverişli görülmektedir .

[5]Faruk Taşçı, "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", *Kamu-İş,* 10/4, 2009, http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1048.pdf (E.T. 05.09.2015), s.178.

[6]Cengiz Başak, "Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler", 2011, http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf (E.T. 05.09.2015), s.4.

duğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan…her şahıs" şeklinde tanımlanmıştır.[7]

Günümüzde ekolojik göç/mültecilik konusundaki çalışmalara bakıldığında sıklıkla karşılaşılan kavramlar; "iklim göçü/mülteciliği", "küresel ısınma göçü/mülteciliği", "çevre göçü/mülteciliği "olarak sıralanabilir. Bu kadar farklı kavram oluşunun arkasında yatan temel nedenlerden birisi, göçe neden olan faktörün doğa ya da insan ile ilişkilendirilmesine yönelik algı farklılığıdır. Çevresel bozulmalara dayalı göçlere ilişkin temel bir tanımın bulunmamasının temel nedeni, göçe neden olan kaynakların ne kadarının çevreyle ilişkili olduğunun muğlaklığı ve göçün problem alanı olarak çevresel sorunlara indirgenmesine neden olan anlayıştır.[8]Söz konusu kavramların içeriğinin ve birbirlerinden farklılıklarının irdelenmesi, sorunun kökenlerini kavrayabilmek bakımından önemlidir.

İklim Göçü/ Mülteciliği

"İklim göçü/mülteciliği" kavramı son yıllarda sıklıkla zikredilen kavramlardan birisidir. Her ne kadar iklim göçü sadece bugüne özgü bir olgu olarak anlaşılsa da aslında tarihin başlangıcından itibaren iklim değişikliklerine bağlı olarak insanlar kitlesel olarak göç eylemleri gerçekleştirmişlerdir. Fakat özellikle son yıllarda iklim değişikliği ve küresel ısınmaya bağlı olarak, "iklim değişikliği göçü/mültecileri", "iklim göçü/mültecileri" veya "küresel ısınma göçü/mültecileri" gibi kavramlar sık sık literatürde yer almaya başlamıştır.

"İklim göçü/mülteciliği" hususundaki çalışmalar, genellikle bölgesel seviyede kalmakta ve daha üst ve bütüncül bir çerçeve çizmenin gerekliliği gözden kaçırmaktadırlar. Bu kavramlara sadece olayın yıkımını yaşayan topluluklar (sonuçlar) açısından ilgi gösterilmekte, bunun dışında "sebeplere" ve bu sebepler içinde insan faktörüne yeterince yer verilmemektedir. Bu çerçevede genel olarak "*iklim göçü*", çölleşme, kuraklık, susuzluk, seller veya tsunami gibi çevre felaketlerinin sonucunda insanların bir alandan başka bir alana yerleşmek amacıyla yaptığı göçleri; bu amaçla göç eden insanlara da "*iklim mültecisi*" denilmektedir.[9]

Küresel ısınma ve iklim değişikliğinin göçlere neden olacağı düşüncesi bir süredir birçok makale ve gazeteye konu olmaktadır.[10] Bu düşüncenin doğruluğu

---

[7] TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http*://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Multecilerin-Hukuki-Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf (E.T.07.09.2015), s.180.

[8] Olivia Dun ve François Gemenne, "Defining Environmental Migration", *Forced Migration Review,* 31, 2008, http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR31/FMR31.pdf (E.T. 21.05.2015), s.10.

[9] Bonnie Docherty ve Tyler Giannini, "Confronting A Rising Tide: A ProposolFor A Convention On Climate Change Refugees", *Harvard Environmental Law Review,* 2009, Vol.33, http://www.law.harvard.edu/students/orgs/elr/vol33_2/Docherty%20Giannini.pdf (E.T.22.07.2015), s.367.

[10] Bu konudaki çalışmalar ve haber örnekleri için bkz. Yılmaz Önay, "İklim Göçlerine Hazır Olalım", *Milliyet.com.tr,* 2006; http://www.milliyet.com.tr/2006/11/24/guncel/axgun02.html (E.T. 24.08.2015); "Küresel Isınma, Göç Getirecek", *NTVMSNBC,* 2006, http://arsiv.ntv.com.tr/news/359420.asp

da küresel ısınmaya bağlı olarak insanların göç etmeye başlamasıyla anlaşılmıştır. Özellikle tarım alanında yaşanan sıkıntılar sebebiyle insanlar göç etmek zorunda kalmaktadır. Çünkü bu ürün azalmasının sonucunda onları açlığın beklediğini bilmektedirler.

Çevresel Göç/ Mültecilik

Ekolojik göç/mültecilik konusunda literatürde yer alan bir diğer kavram ise çevre veya çevresel göç/mültecilik olarak ortaya çıkan kavramdır. Çevresel göç/mültecilik bu alandaki çalışmalarda en popüler olan kavramlar arasında yer almaktadır. Bazı uluslararası kuruluşlar "mülteci" kavramının kendine özgü teknik içeriği nedeniyle, çevresel sebeplerle devamlı veya geçici olarak yer değiştiren insanları mülteci olarak adlandırmaya yaklaşmamaktadır. Pek çok çalışmada dikkat çeken en önemli noktalardan birisi, tıpkı "iklim mülteciliği" kavramında getirilen eleştiri gibi çevre/çevresel mültecilik kavramındaki "mülteci" kelimesidir. Mültecilere yönelik uluslararası belgelerde bu kişilerin durumuna yönelik bir vurgu bulunmadığı için bu insanlara mülteci demenin yanlış olduğu ileri sürülmektedir.[11] Bunun yerine "çevresel olarak yer değiştirmiş insanlar" ve "çevresel başlatılmış nüfus hareketleri" kavramları birer alternatif olarak düşünülmektedir.[12]Bu kavramların çevresel faktörlerin bu insanları yer değiştirmeye zorlayan belirleyici faktör olduğu durumlar için kullanılabilecek genel ifadeler oldukları düşünülmektedir.[13]

Öte yandan çevresel sebeplerle göç eden insanları "mülteci" olarak tanımlayan çalışmalar da bulunmaktadır. Nitekim "çevre mülteciliği" kavramı ilk olarak 1985 yılında El Hinnawi tarafından kullanılmış bir kavramdır.[14] Kavram; erozyon, çölleşme, ormansızlaşma ve kuraklık gibi çevre problemlerine dayalı olarak yaşadıkları yeri terk eden insanlar için kullanılmaktadır.[15]Çevre mülteci-

(E.T.26.08.2015);
"Küresel Isınma Küresel Kıtlık Getirecek", *NTVMSNBC,*2006;http://arsiv.ntv.com.tr/news/392907.asp (E.T.26.08.2015); John Vidal, "Climate Change to Force Mass Migration", *the guardian,* 2007; http://www.theguardian.com/environment/2007/may/14/climatechange.climatechangeenvironment (E.T. 26.08.2015); Werz Michael ve Conley Laura, "Climate Change, Migration and Conflict:Addressing Complex Crisis Scenarios in the 21st Century", *Center forAmerican Progress,* 2012;
https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/issues/2012/01/pdf/climate_migration.pdf (E.T. 26.08.2015); Oli Brown, "Migration and Climate Change", *IOM(International Organizationfor Migration) Migration Research Series,* http://www.iisd.org/pdf/2008/migration_climate.pdf (E.T. 26.08.2015).

[11] Albert Kraler, Tatiana Cernei ve Marion Noack, "Climate Refugees: Legal and Policy Responses to Environmentally İnduced Migration",
Directorate-General For Internal Policies:Policy Departments Citizens' Rights and Constitutional Affairs, 2011,http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/462422/IPOL-LIBE_ET(2011)462422_EN.pdf (E.T. 20.05.2015), s. 29.

[12] Kraler, Cernei ve Noack, a.g.m., s.28.

[13] Kraler, Cernei ve Noack, a.g.m, s. 29.

[14] Etienne Piguet, "New Issues in Refugee Research: Climate Change and Forced Migration", *UNHCR The UN Refugee Agency Policy Development and Evaluation Service,* 2008, No:153,
http://www.unhcr.org/47a316182.html (E.T. 07.05.2015), s. 1.

[15] Norman Myers ve Jennifer Kent, "Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena", *Climate Institute,* 1995, http://www.climate.org/PDF/Environmental%20Exodus.pdf (E.T.06.09.2015), s.14.

leri, ülke içinde de yer değiştirebilmektedirler ancak çoğunlukla ülkeler arası bir göç hali mevcuttur.[16]

Ekolojik Göç/ Mültecilik

"*Ekolojik göç/mültecilik*" kavramı ilk defa 1976 yılında L. Brown tarafından kullanılmıştır. Kuraklık, sel baskını, deprem, sel baskını veya tsunami gibi ani veya uzun süreli felaketlerin insanların yaşamlarını, ekolojilerini ve ekonomilerini tehdit ettiği zaman hayatta kalabilmek için gerçekleştirilen göçlere "*ekolojik göç*", göç eden kişilere de "*ekolojik mülteci*" denilmektedir.[17]

Yukarıdaki haliyle ekolojik göç/mültecilik tanımı ile iklim göçü/mülteciliği ve çevre göçü/mülteciliği arasında belirgin farklılık görünmemektedir. Fakat ekolojik göç/mültecilik kavramı, "ekoloji" kavramının kapsayıcı ve bütüncül niteliğinden hareketle, sadece çevresel olumsuzluklar ve sonuçları değil, aynı zamanda bu çevresel sorunlara yol açan temel sebepleri ve çevre sorunlarının birer türevi olarak ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık, çatışma, soykırım gibi hususları da içermesi nedeniyle farklılaşır. Her ne kadar sık sık birbiri yerine kullanılan bu kavramlar, bir kavram karmaşası yaratsa da kapsayıcılıkları itibariyle farklı içeriklere sahiptirler.

Ekolojik Göçün/Mülteciliğin Nedenleri

Ekolojik göçün farklı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenleri farklı kategoriler altında sınıflandırmak mümkündür. Ekolojik göçün altında yatan en önemli neden doğal olarak gerçekleşen olaylardır. Seller, depremler, volkanik patlamalar, heyelanlar ve sahillerde gerçekleşen ciddi fırtınalar bu doğal sebepler arasında yer almaktadır.[18] Bu doğal olaylar görüldüğü gibi anlık gerçekleşen olaylardır. Bunların dışında yer alan ve hızlı gerçekleşmekten ziyade yavaş bir hızla gerçekleşen doğa ve çevre olayları da bir diğer kategori olarak kabul edilmektedir. Bu sebepler de; çölleşme, toprak bozulması, erozyon, kuraklık, su kıtlığı, deniz seviyesinin yükselmesi, küresel ısınma ve iklim değişikliği ve kıtlığı kapsamaktadır.[19]

Bir diğer kategori de çeşitli kazaları ve sanayi kazalarından oluşmaktadır. Nükleer kazalar, sanayi fabrikalarının yol açtığı çevresel kirlilikler de bu kategori içerisinde yer alır. Diğer kategori ise tamamen insan kaynaklı olan göçlere neden olan gelişme projelerinden oluşmaktadır. Sulama kanalları, baraj yapımı

---

[16] Norman Myers, "Environmental Refugees: A Growing Phenomenon of the 21st Century", *Proceedings of the Royal Society of London,* 2001,
http://www.envirosecurity.org/conference/working/EnvironmentalRefugees.pdf (E.T. 09.05.2015), s. 1.

[17] Onur İnal, "Yaşamak İçin Kaçanlar: Ekolojik Mülteciler", *ECOIQ,* 18, 2012, http://ekoiq.com/yasamak-icin-kacanlar-ekolojik-multeciler/ (E.T.10.04.2015), s. 76.

[18] Robert Stojanov, "Environmental Migration – Summary Analysis of The Process", *Clean Environment ForAll- 2nd International Conference on EnvironmentalConcerns: Innovative Technologies and Management Options. Xiamen: United Nations Environment Programme,* http://www.stojanov.org/soubor/environmental-migration-summary-analysis-of-the-process.pdf (E.T.10.05.2015), 2004.

[19] Stojanov, a.g.m.

ve maden aramak için kullanılan teknikler bu bağlamda sebep olarak gösterilmektedir. Son kategori de ise çatışmalar ve savaşlar bulunmaktadır. Biyolojik savaş, çevrenin tahribatı ve doğal kaynakların kullanımını elde etmek amacıyla ortaya çıkan savaşlar ve çatışmalar bu kategori altında yer almaktadır. Özellikle kaynakların kullanımı konusu, hem bir ülke içinde kabileler ve aşiretler arası karmaşa ve savaş ortamı yaratarak insanları başka ülkelere göç etmeye zorlamakta hem de ülkelerin o kaynaklara ulaşmak için savaşmalarına sebep olarak yine insanları göç etmeye zorlamaktadır.[20] Söz konusu kategoriler ve nedenler, özünde "küresel ısınma"nın yer aldığı "ekolojik göç"ün ya çıkış sebebi ya da sonuçları olarak görünmektedir.

Ekolojik göç/mülteciliğin temel sebebi olarak "küresel ısınma"nın rolünü doğru tespit etmek gerekir. Denilebilir ki, insanoğlunun 21. yüzyılda karşılaştığı en temel tehlike, iklim değişikliğinin kontrolden çıkması, buzulların erimesi, deniz seviyesinin yükselmesi gibi durumların ortaya çıkmasıdır. Bu bağlamda ekolojik göçü tetikleyen en önemli olgulardan ilki "*küresel ısınma*"dır.

Küresel ısınma, en basit tanımla "insanlarca atmosfere salınan gazların sera etkisi yaratması sonucunda yeryüzüne yakın atmosfer tabakaları ve katı yeryüzü sıcaklığının yapay olarak artması süreci" olarak tanımlanabilir. Küresel ısınma kavramı hususunda toplumda yaygın olan kanaat, "sıcaklığın tüm dünyada arttığı" biçimindedir. Esasında kavram, "çeşitli kimyasalların aşırı kullanılması yüzünden doğanın dengesinin bozulması ve buna bağlı olarak buzulların erimesi ve iklimlerin değişmesini"[21] ifade eder. Bu nedenden dolayı da küresel ısınma bazı bölgelerde adının zıttı bir durum (buzul çağını tetiklemesi) yaratabilir.[22]

Küresel ısınmanın en önemli nedenlerinden birisini oluşturan karbondioksit salımı hususunda Tuncel, 21.yüzyılın sonunda gaz emisyonunun maksimum seviyeye ulaşması neticesinde önce atmosferin ısınacağını, buzulların eriyeceğini, bu durumun sellere neden olacağını, kıyı şehirlerinin yok olacağını; bunun akabinde de yaşanan buharlaşma ve artan bulutlulukla birlikte tekrar soğumanın gerçekleşeceğini ve yeniden buzul çağına girileceğini belirtmektedir.[23] Buna göre hava koşulları ile mevsim şartlarındaki değişmeler sonucu "iklim değişikliği" olarak da isimlendirilebilen küresel ısınmanın, 21.yüzyılda insanlığın karşılaştığı en büyük tehlikelerden birisi olduğu söylenebilir.

Küresel ısınmanın her yıl yaklaşık 150.000 kadar insanın ölümüne neden olduğu tahmin edilmektedir.[24] Azımsanmayacak sayıdaki bu rakamın, küresel

[20] Stojanov, a.g.m.
[21] Yaşar Onay, *Küresel Isınma ve Batı'nın Yeni Yurt Arayışı İklim Değişikliği Denge Düzenini Nasıl Şekillendirecek,* Neden Kitap, İstanbul, 2007, s.31.
[22] Onay, a.g.k., s.31.
[23] *"Kritik Eşik 2025"*, Milliyet Gazetesi. Erişim, http://www.milliyet.com.tr/kritik-esik-------cevre–884666/
[24] Chris Spence, *Küresel Isınma Sağlıklı Bir Dünya İçin Çözümler* (çev: Selin Gönen ve Serkan Ağar), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007, s.191.

ısınmanın aşağıda yer alan olası sonuçları da göz önüne alındığında, gelecekte daha da artacağı öngörülebilir. Küresel ısınmanın neden olacağı uzun vadeli tahmini sonuçlara bakıldığında;[25]

- Amazon yağmur ormanları yok olacaktır.
- Kuzey Atlantik akımları değişecektir.
- Grönland'ın erimesiyle su seviyesi yükselecek; bu durum, Londra, New York, İstanbul gibi şehirleri etkileyecektir.
- Sahra çölü küçülecektir.
- Ozon tabakası tahribatı artacaktır.
- Dengesi bozulan Muson yağmurlarından yaklaşık 3,5 milyar insan etkilenecektir.
- Sibirya, Kanada gibi yerlerde donmuş haldeki toprakların erimesiyle toprağın içindeki fosiller çürüyüp milyarlarca ton metan gazı açığa çıkacaktır.
- Orta Doğu ve Akdeniz'de büyük tufanlar, sel baskınları yaşanacaktır.
- Antarktika'daki yedi milyon mil küp hacminde buz eriyecektir.

G. Bush döneminde Pentagon tarafından hazırlanan ve Kyoto protokolünü imzalamayı reddeden bir rapora göre iklim değişikliğinin ABD'ye birinci dereceden ulusal güvenlik sorunu oluşturduğu yer almıştır. Küresel Isınma Raporu' adlı belgeye göre küresel ısınma 21.yüzyılda şu sonuçlara yol açacaktır:[26]

- Avrupa'da iklim dengesizlikleri yaşanacaktır. 2010–2020 yılları arasında Avrupa kıtasında sıcaklıklarda önemli oranda azalma görülecek; fakat ABD ve Avrupa kıtasında, sıcaklığın 35 santigrat dereceyi geçtiği gün sayısı da artacaktır. İngiltere'de kutup iklimi görülecek, dondurucu soğuklar baş gösterecektir. Avrupa'da yaşanan iklimsel dengesizliklerden tarım ve ülke ekonomileri etkilenecektir.
- Denizlerin yükselmesi ile kıyılardaki Avrupa kentleri sular altında kalacaktır.
- Hindistan, Güney Afrika ve Endonezya'da artan kuraklık ve açlık yüzünden iç çatışmalar yaşanacaktır.
- Suyun bol olduğu Nil, Tuna, Amazon nehirleri gibi bölgelerde su savaşları çıkacaktır.
- Savaş artık yeni bir boyut kazanacak ve hayatta kalmak uğruna yapılacaktır.
- Su ve enerji kaynaklarını korumak gerekçesiyle Japonya, Almanya, Kuzey Kore, Güney Kore, İran, Mısır gibi ülkeler nükleer silah geliştirecektir.

[25] Onay, a.g.k., s.33.
[26] Onay, a.g.k, s.56.

- Dünyadaki doğal kaynaklarla nüfusun beslenmesi kapasitesi arasındaki dengenin bozulması neticesinde savaş ve açlığa bağlı olarak milyonlarca kişi ölecektir. Yeryüzünde sadece doğal kaynakların beslemeye yetebileceği kadar insan yaşayacaktır.
- ABD ve Avrupa, kuraklığın dört yüz milyon insanı tehdit edeceği Afrika'dan kitlesel göçler alacaktır. Gelişmiş zengin ülkeler gelen göç akımlarından kendilerini korumak için sınırlarına duvarlar ve setler öreceklerdir. İskandinav ülkeleri gibi kuzey ülkelerden güneye göç dalgaları yaşanacaktır. Tarihteki iklim değişinin yol açtığı dev kitlesel göçlerin yeniden yaşanacağı tahmin edilmektedir.

Çevre ve iklim koşullarının değişmesi nedeniyle insanları ekolojik göçe maruz bırakan küresel ısınma aynı zamanda hem etik bir sorun hem de insan hakları sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Batı'daki zengin insanlar açısından iklim değişikliği (küresel ısınma) onların hayat tarzlarını tehdit eden bir olguyken, Bangladeş halkı açısından onların hayatlarını bitirebilecek bir duruma sebebiyet verir. Yine, küresel ısınmaya neden olan karbondioksit salımı oranına baktığımızda Bangladeş'in iklim değişikliğine ilişkin sorumluluğu ve küresel ısınma sonucunda katlanacağı maliyet ters orantılıdır: ABD'de karbondioksit salımı yıllık kişi başına 20 tondan fazlayken, Bangladeş'te 0,3 tondur.[27] Bangladeş için sorunu hayati kılan şey, ülke halkı için iklim değişiminin onların hayatını bitirebilecek bir etkiye sahip olmasından kaynaklanır. Bangladeş'in eski çevre bakanı ve BM temsilcisi Chouwdhury; iklim değişikliği halinde %70'i sellere açık deltalardan oluşan ve büyük kısmı deniz seviyesinin 6 metre aşağısında olan ülke topraklarının %10'unu kaybedeceklerini söylemektedir.[28]

Meselenin insan haklarını ilgilendiren boyutları da söz konusudur. ABD'nin Alaska'da yaşayan kendi vatandaşlarının yaşama hakkına gasp etmesi bunun en somut örneğidir. Alaska'daki Shishmaref kasabasında küresel ısınma yüzünden ev tahliye olayları gerçekleşmektedir. Bu kasabada 4000 yıllık kültürün temsilcisi olan toplam 654 kişi yaşamaktadır ve bunlar ABD vatandaşıdır.[29] Burada yaşayan insanlar bölgede tabiatın değiştiğini, donmuş olması gereken yerlerde dalgalar gördüklerini, av hayatının tamamen sona erdiğini, bölgede daha önce hiç görmedikleri türden canlılar gördüklerini ifade ederek, kendi ülkelerine yabancı duruma düştüklerini (yabancılaştıklarını) dile getirmektedirler.[30]

Çeşitli kimyasalların aşırı şekilde kullanılması, buna bağlı olarak doğanın dengesinin bozulması ve iklimlerin değişmesi sonucu ortaya çıkan küresel ısınma özellikle karbondioksitin ve gaz emisyonunun 21. yüzyılın sonunda maksi-

[27] Ömer Madra, *Niçin Daha Fazla Bekleyemeyiz: Küresel Isınma ve İklim Krizi* (Söyleşi: Ümit Şahin), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007, s.144–145.
[28] Madra, a.g.k., s.145.
[29] Madra, a.g.k., s.129.
[30] Madra, a.g.k., s.130.

mum düzeye erişmesi sonucunda atmosferde ısı artışlarına neden olacak, artan ısı buzulların erimesini tetikleyecek, seller meydana gelecek ve kıyı şehirlerinin yok olma durumu ortaya çıkacaktır.[31]

Ekolojik Göç/Mültecilik Durumu ve Gelecek Öngörüleri

Dünyada Durum

Ekolojik sebeplere dayalı göçler günümüzün bir gerçeği haline gelmiştir. Her ne kadar gerçekleşen göçlerin bir kısmı çevresel problemlerle ilişkilendirilmiyor ve nedenleri arasında siyasi ve ekonomik sebeplere vurgu yapılıyor olsa da gerçekleşen göçlerin altında yatan nedenlerden birisi de iklim problemleridir. Bu çalışmada, ekolojik problemlerle ilişkilendirilebilecek göçleri örneklendirmek için Çin, Mali ve Senegal, Somali, Tuvalu, Darfur ve Ruanda seçilmiştir.[32]

Çin

Çin, ekolojik göç konusunda incelemeler yapılabilecek bir ülke konumundadır ve ekolojik göç konusunda ülke içerisinde çalışmalar yürütülmektedir. Çin hükümeti planlı bir şekilde otlakların ve tarım yapılabilecek arazilerin azaldığı alanlarda yaşayan toplulukları daha verimli alanlara taşımaktadır. Bu çalışmaların sonuçları olumlu bir biçimde hem topluluğa hem de ülkeye yansımıştır. Gerçekleştirilen planlı ve çoğunlukla da gönüllü göçün hem tarımsal üretim alanında hem de hayvancılık alanında yararlı olduğu gözlenmiştir.[33] Elbette bu bir iç göç konumundadır ve mültecilikle bir bağlantısı yok gibi görünmektedir. Fakat bu örnek sorunun yine yalnızca kuraklık, otlaklar veya hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerle ilişkilendirildiğine yönelik güzel bir örnek konumundadır.

Mali ve Senegal

Mali ve Senegal, hem iklim değişiminin hem çevresel faktörlerin hem de insan aktivitelerinin göç üzerindeki etkilerinin en açık biçimde görüldüğü ülkelerdir. Sanayileşmenin hızlandırdığı sera etkisi ve küresel ısınma ile insanoğlu-

[31]Milliyet Gazetesi. *Kritik Eşik 2025*. http://www.milliyet.com.tr/kritik-esik-------cevre–884666/

[32]Çalışmanın sınırlılığı nedeniyle küresel ısınma sonuçlarına ve ekolojik göçe maruz kalan bütün örneklere değinme olanağı olmadığından sınırlı sayıda örnek üzerinde durulmuştur. Seçilen örneklerin, ekolojik göçe yol açan her bir kategoriye örnek oluşturmasına dikkat edilmiştir. Çin'in seçilmesinin nedeni ülkede bulunan hükümetin bu göçlerin planlayıcısı olmasıdır. Mali ve Senegal ise küresel ısınma ve iklim değişikliğine bağlı olarak yağışların azalması, kuraklığın artması, ormanların tahribi ve sanayileşmenin etkilerinin göçlerle ilişkilendirilebileceği bölgeler olmaları nedeniyle seçilmiştir. Somali'yi bu bağlamda önemli hale getiren nokta ise yaşanan kuraklığa bağlı olarak göç eden toplulukların ilk ekolojik mülteci adayı olarak gösterilmesidir. Tuvalu da deniz seviyesinin yükselmesinin ve kuraklığın yaratabileceği sıkıntıları göstermek açısından önem taşımaktadır. Darfur'da yaşanan çatışmaların sebepleri arasında gösterilen kuraklık, kuraklığa bağlı kaynak kısıtlılığı ve kaynakların kimler tarafından kontrol edileceği konuları ülkede yaşanan göçlerin ekolojik göçlerle ilişkilendirilmesine neden olmuştur ve yaşanan olaylar ekolojik sorunların nelere yol açabileceğini göstermek açısından önem taşımaktadır. Ruanda'da yaşanan olaylar sonucunda gerçekleşen göçler de yine çevresel problemlerle ve kaynak kısıtlılığı ile ilişkilendirilmekte ve ortaya çıkabilecek çatışmaları göstermektedir.

[33] "Ekolojik Göç", 2003, http://turkish.cri.cn/1/2003/12/26/1@2830.htm (E.T.19.05.2015)

nun doğada yarattığı tahribat, buralardaki pek çok insanın göç etmelerine neden olmuştur. Bu alanlarda, 1970-1990 arası yaşanan ciddi kuraklık döneminden sonra değişkenlik gösteren aşırı yağışlar görülmeye başlanmıştır. Bu değişikliklerden özellikle Senegal'in Linguere ve Mali'nin Bandiagara kırsal alanları etkilenmiştir. Bu alanlarda yaşamış olan bireyler üzerinde yapılan bir çalışma, tarımsal alan açmak amacıyla ormanların tahribatının ve sanayileşmenin yıkıcı etkilerinden birisi olan küresel ısınma ve iklim değişikliğinin etkileriyle göç ettikleri gerçeğini gözler önüne sermektedir. Mali ve Senegal'de bu sebeplerle daha çok ülke içi göçler gerçekleşiyor olsa da göç onlar için kültürün bir parçası haline gelmiştir.[34]Çalışmaya katılanlar arasında anavatanlarından ayrılarak Avrupa'ya göç etmeye çalışan kişiler çoğunluktadır. Göç etmenin arkasında yatan temel motivasyonlar çoğunlukla para, iş ve yiyecek ihtiyaçlarını kapsamaktadır.[35]

Senegal'de gerçekleşen ekolojik felaketlerin ve buna bağlı gerçekleşen göçlerin boyutları konusunda bir diğer kayda değer örnek de Avrupa'ya göç etmeye çalışan ve kocaları veya oğulları göç eden Senegalliler üzerinde yapılan bir çalışmadır. Çalışma bir yandan ülkede yaşayan gençlerin ailelerini geçindirebilmek için Avrupa'ya doğru gidişine ve bu gidişin ardından geride kalanların yaşadığı zorluklara odaklanırken, diğer yandan bu insanları neyin göç etmeye ve hayatını tehlikeye atmaya ittiğine vurgu yapmaktadır. Atlantik Okyanusu'na dökülen metal atıkların okyanusta yer alan balıkları yok etmesi ve buna bağlı olarak buralarda yaşayan insanların yaşadığı yoksulluk ve yine sanayileşmenin etkisiyle yıkıcı gücünü arttıran ve aslında doğal olarak dengeleyici bir unsur olarak karşılanabilecek bir olguyken doğal dengesizlikleri arttıran bir hale gelen küresel ısınmanın insanlar üzerindeki etkileri de yine çalışmanın sonuçları arasında görülebilmektedir. Denizde yaşayabilecekleri ölüm ve Senegal kıyılarına vurma, geri gönderilme veya Avrupa'da tutuklama merkezlerinde kapatılma ihtimallerine rağmen Senegalli bireyler çareyi hala göçte ve kaçak da olsa Avrupa'da görmektedir.[36]

Somali

Mültecilik kavramıyla ilişkili olarak en önemli örneklerden birisi de Somali'dir. 2004 yılından beri Somalili insanlar çevre ülkelere ve gelişmiş ülkelere doğru göç etmektedirler. Bu şekliyle Somalili göçmenler ekolojik mülteci olan ilk topluluklar olmaya aday gösterilmektedir. Ülkede yaşanan ve hayatın zor-

[34] "Social-Ecological Conditions of Migration in the Sahel", *MICLE:Migration, Climate&Environment,* 2014, http://www.isoe.de/uploads/media/micle-policy-paper-2014.pdf (E.T. 20.05.2015), s.1-3.
[35] a.k., s.3.
[36]Nathalie Galesne, "Fransa'nın Eksik Yüzleri", *BİANET,* Esra Aygın (çev.), 2011 http://bianet.org/bianet/bianet/128266-fransa-nin-eksik-yuzleri (E.T.10.05.2015).

laşmasına neden olan kuraklık Somali'den 2004 yılından itibaren yaklaşık 1 milyondan fazla insanın göç etmesine neden olmuştur.[37]

Yaşanan kuraklık tarımsal üretimi ciddi anlamda azaltmış ve insanların açlıkla karşı karşıya gelmesine ve dış yardımlarla gıda ihtiyaçlarını karşılama sağlamalarına neden olmuştur. Kuraklık sebebiyle tarımsal üretimin azalması ve susuzluk binlerce insanın göç etmesine neden olan ana sebeplermiş gibi görünse de işsizlik ve şiddet de göçün sebepleri arasında gösterilebilmektedir.[38]Ayrıca farklı ve birbirine rakip milis güçlerinin ortaya çıktığı ve ülkenin bu sebeple daha da yaşanılamaz bir hale geldiği vurgulanmaktadır.[39]

Ülkede yaşanan açlık ve kuraklığın temel sebepleri arasında önemli noktalardan birisi kuraklığın önlenmesi için getirilen çözüm önerilerinde bulunmaktadır. Somali'ye yardım etmeye çalışan ülkeler hala kuraklığın temel sebebi olan enerji politikalarından vazgeçmemektedir.[40] Bu durum da hem ülkede hem de dünyada kuraklığın ve açlığın önlenmesi konusunda gerçekten çaba gösterildiğine olan inancı azaltmaktadır. Çünkü bu ülkelerdeki yaşam şartlarının temelindeki sebep, Somali gibi az gelişmiş ülkelerde yaşayan insanların kârdan daha az önemsenmesidir.

Ülkede aktif bir şekilde var olan ve terör estiren El Kaide uzantılı Eş-Şebab isimli terör örgütü de insanların göç etmelerine neden olan en önemli unsurlardan birisidir. Ülkede bulunan siyasi istikrarsızlık bu örgütün hareketleri için rahat bir alan sağlamaktadır. Örgüt hem açlık ve yoksulluk yaşayan insanlara dış yardımların ulaşmasına engel olmakta hem de ülke içerisinde bu yoksulluk halinin ortadan kalkması için gerekli olan alt yapı hizmetlerinin ve gelişmelerin oluşmasına engel olmaktadır. Ayrıca, terör örgütü sık sık gerçekleştirdiği kanlı eylemlerle ülkede güvenli bir ortamın oluşmasını engellemekte ve gelişimin önünde bir duvar gibi durmaktadır.[41] Örgüt, Vahhabi taraftarı ve Sufi'lere karşı bir tutum takınmaktadır. Katı bir İslami anlayışa bağlı olduğunu iddia eden bu örgütün deniz korsanlarıyla ilişki olduğu konusunda iddialar bulunmaktadır. Bir iddiaya göre örgüt 2010 yılında korsanlara ait Harardheere'yi ele geçirmiş ve korsanlarla gelirler konusunda bir anlaşma yapmıştır.[42]

---

[37]"İlk İklim Göçü Somali'den", *Savaş Karşıtları,*
2012. http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=68324 (E.T. 15.08.2015).
[38] a.k.
[39]"Somali'de Açlık On Binleri Öldürecek", *Radikal*,
2012. http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=66106 (E.T. 09.05.2015).
[40]"Somali'de Yaşananlar Üzerine", *Greenpeace Akdeniz,*
2011, http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/somalide-yasananlar-uzerine-170811/ (E.T. 20.05.2015).
[41]Muhammet Şakiroğlu, "Somali'deki Kıtlık Felaketi", *SETA ANALİZ,* 47,
2011, file:///C:/Users/pc/Downloads/SETA-Somali'deki_Kitlik_Felaketi.pdf (E.T. 16.05.2015), s.12.
[42]Kamil Yılmaz, "Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: 'El-Şebab Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi,* 5/1, 2014,
http://utsam.org/images/upload/attachment/cilt5/Sayi1/%C3%9Clke%20Savunmas%C4%B1ndan%20K%C3%BCresel%20Dini%20%C4%B0stismar%20Eden%20Ter%C3%B6rizme.pdf (E.T. 17.05.2015),

Somali her ne kadar kıtlığın yaşandığı bir ülke olsa da yer altı zenginliği konusunda bir hayli zengin konumda bulunmaktadır.[43] Ülkenin bu denli siyasal istikrardan uzak oluşu ve kabileler arasındaki bu kaynaklara ulaşma yarışı da yine insanların göç etmesinin nedenleri arasında bulunmaktadır.

Tuvalu

Tuvalu da ekolojik mültecilik bağlamında ele alınabilecek örnekler arasındadır. Dokuz birbirinden ayrı adadan oluşan ada devleti deniz seviyesinin yükselmesi ve iklim değişikliği sebebiyle dikkat çeker hale gelmiş ve eşsiz bir konuma kavuşmuştur. 10.000 kişilik nüfusa sahip Tuvalu ihtiyaçlarını çoğunlukla yakın olan devletlerden alarak karşılamaktadır. Çünkü topraktaki tuzluluk sebebiyle tarım yapılamamaktadır. En yüksek tepesi deniz seviyesinden yalnızca 4.6 metre yükseklikte olan ülke için deniz seviyesinin yükselmesi ciddi bir tehdit durumundadır. Adalar için sorun yaratan önemli alanlardan birisi de tatlı su miktarının kısıtlılığıdır. Yağmur sularına dayalı içme suyu sistemi kuraklıklar sebebiyle sorunlu bir hale gelmiştir. Birleşmiş Milletler Tuvalulu insanları mülteci statüsüne almamaktadır. Tuvalu'dan göç etmeye çalışan insanların odaklandığı temel ülke olan Yeni Zelanda'da onları kabul etmemektedir. Avustralya da yine bu insanların göç etmek için tercih ettikleri ana mekânlardan birisi konumundadır. Avustralya bu konuda daha yardımcı olmaya çalışan ve farkındalığı olan bir ülke konumundadır.[44]

Darfur

İklim değişikliği ve ekolojik problemlere bağlı olarak gerçekleşen krizler ve göçlere verilebilecek bir diğer örnek de Darfur'da yaşanan olaylardır. Darfur, Sudan'da bulunan, göçebe ve çiftçilerden oluşan ve yaklaşık 100 farklı kabileden 6 milyona yakın insanın yaşadığı bir alandır.[45] Azalan yağmur miktarı ve kuraklıkla beraber gelen kaynak kısıtlılığı bu alanda binlerce insanın ölümüne ve binlercesinin de başka bölgelere göç etmesine neden olmuştur. Darfur, ekolojik sebeplerle ortaya çıkan problemlerin çatışmalara ve göçlere nasıl neden olabileceğini ve bunları nasıl hızlandırabileceğini göstermek açısından önemli bir örnek durumundadır.

Darfur'da yaşanan krizde etkili olan pek çok unsur bulunmaktadır. Bunlar etnik ve siyasi gerilimler, kabile ve klan farklılıkları, yönetimle ilgili problem-

[43] "Country Profile: Somalia", *ALJAZEERA*, 2012, http://www.aljazeera.com/news/africa/2012/08/201281985222499991.html (E.T. 26.08.2015).
[44] Petra Durkova, Gromilova Anna, Kiss Barbara ve Plaku Megi, "ClimateRefugees in the 21st Century", *Regional Academy on the United Nations*, 2012, https://fusiondotnet.files.wordpress.com/2015/02/climate-refugees-1.pdf (E.T. 05.04.2015), s. 17-19.
[45] "Genocide in Darfur", *United Human Rights Council*, *http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide-in-sudan.htm* (E.T.03.08.2015).

ler, ekonomik sıkıntılar ve düzensizleşen ve azalan yağış miktarıdır.[46] Bunların içinde belki de en önemli sebep azalan yağış miktarı olmaktadır. Azalan ve düzensizleşen yağışla beraber kaynakların miktarı azalmış, yarı çöl durumunda olan alanlar daha fazla çölleşmeye başlamış ve kuraklık artmıştır. Zaten etnik karmaşıklığın yaşandığı bir durumda olan bölgede çatışmalar artmış ve soykırım düzeyine ulaşmıştır. Çatışmalar ilk olarak 1998 ve 1999 yıllarında Arap göçebelerinin her zamankinden daha erken bir zamanda bölgenin güneyine gitmeye başladıklarında ortaya çıkmıştır.[47] 2003 yılından itibaren de şiddetini arttırmış ve günümüze dek yaklaşık 480.000 insanın ölümüne ve 2.8 milyona yakın insanın yer değiştirmesine neden olmuştur.[48]

Darfur'da yaşanan çatışmaların çevresel bağlamda biri bölgesel biri de ulusal iki yönünün olduğu söylenebilir. Yaşanan çatışmalara bölgesel bağlamda bakıldığında ortaya çıkan nokta su ve toprak kısıtlılığı mevzusudur. İki kaynağın da hem hayatını devam ettirmek hem de ekonomik olarak güçlenmek anlamında önemi bulunmaktadır. Çatışmalara ulusal boyutta yaklaşıldığında ise petrol kaynaklarını elinde tutma ve çevresel yönetim konularının önem taşıdığı görülmektedir.[49] Petrol, günümüzde taşıdığı ekonomik ve siyasi anlam sebebiyle tüm devletlerin elde etmeye çalıştığı ve bu maksatla çatışmaların çıktığı bir kaynak durumundadır.

Ülkede ve bölgede yaşanan krizin ardından ortaya çıkan göçler ekolojik göç kapsamı içerisinde ele alınmakta ve iklim değişikliği ile ilişkilendirilmektedir. İklim değişikliğine bağlı olarak kaynakların ele geçirilmesi ve kullanılması farklı kabileler için hayati olmaya başlamış ve kaynak kullanımı konusunda çatışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çatışmalardan kaçan insanlarsa hayatlarını geride bırakarak başka bölgelere ve ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır.

Sudan günümüzde dünyada en fazla yer değiştirmiş nüfusa sahip ülke durumundadır. Daha önce de belirtildiği gibi 2,5 milyondan fazla insanın yaşayabilmek için yaşadığı toprakları terk ettiği bir ülke konumundadır. Çad'ın çatışmalardan kaçan insanlar için önem taşıyan bir ülke olduğu söylenebilir. Bunun dışında evlerini terk etmek zorunda kalan pek çok insan Darfur'un farklı bölgelerinde yer alan kamplara yerleşmiştir.[50]

---

[46] Emma Pittaway, "Averting a Climate of Conflict", *RefugeeTransitions,* 21, (Yaz, 2008), http://www.startts.org.au/media/Refugee-Transitions/Refugee-Transitions-Issue-21-darfur-averting-a-climate-of-change.pdf (E.T. 20.07.2015), s.17.

[47] Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi, *Tarihsel ve Siyasal Boyutuyla Darfur:Çatışma,İnsani Kriz, Uluslararası Müdahale ve Barış Şansı/ Darfur Raporu,* Nisan 2013, http://www.impr.org.tr/wp-content/uploads/2013/04/DARFUR-sudan.pdf (E.T. 20.07.2015), s.12.

[48] "Darfur Genocide", *World Without Genocide",http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/darfur-genocide* (E.T. 25.07.2015).

[49] Heather R. Croshaw, "Darfur, Conflict and Climate Change: Identfying Opportunities for Sustainable Peace", *Yüksek Lisans Tezi,* Duke University, 2008, s. 27-34.

[50] Ahmet Kavas, "Barış ile Çatışma Arasında Sıkışan Darfurlular", *Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği,* 2013, http://www.ordaf.org/baris-ile-catisma-arasinda-sikisan-darfurlular/ (E.T.04.08.2015).

Ruanda

Ruanda'da 1994 yılında yaklaşık 100 gün içerisinde 800.000 kişinin öldürüldüğü çatışmalar,[51] çevresel problemlerin yarattığı kargaşa ile göç arasındaki ilişkiyi ortaya koymak bakımından önemlidir. Ruanda'da gerçekleşen olaylar kısıtlı kaynaklarla ilişkilendirilmektedir. Bu kaynakları elde etmek için iki farklı kabilenin insanları birbirleriyle çatışmış ve binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Ruanda'da yaşanan soykırım 1950 yılından beri gerçekleşen en çok insanın öldüğü üçüncü soykırım durumundadır.[52]

Ruanda'da yaşanan olaylar çevresel ve demografik şartlara bağlı olarak ortaya çıkan bir sosyal stres durumu olarak görülmektedir. Yaşanan bu sosyal stres şiddet dolu çatışmalara neden olmuştur. Kırsal hayatın egemen olduğu ülkede tarım ekonomik hayatın vazgeçilmez bir parçası durumundadır. Buna bağlı olarak da çevre şartlarında ortaya çıkan değişimler ve nüfus artışı gibi faktörler ülkede yer alan kaynaklar ve kaynakların paylaşımı konusunda kritik rol üstlenmektedir.[53]

Ruanda toprakları uzun yıllar Avrupalı ülkelerin sömürgesi olmuştur. Ülke Almanya ve Belçika'nın sömürgesi durumundayken; bu iki güç, ülkede yer alan iki önemli grup olan Hutu'lar ve Tutsi'ler arasında zaten var olan etnik ayrımcılığı daha da fazla arttırmıştır. Almanlar ülke topraklarının yönetimini Tutsi'ler vasıtasıyla sürdürmüştür.[54] Belçikalı yöneticilerse ülke topraklarını daha kolay idare edebilmek amacıyla nüfusu Hutu'lar, Tutsi'ler ve Twa'lar olarak üç farklı gruba ayırmışlardır.[55] Belçikalılar Tutsi'lerin bedensel özelliklerine bakarak onların daha fazla Avrupalı olduklarını savunmuş ve Hutu'lara karşı Tutsi'lerin üstün olduğu bir ortam yaratmıştır.[56] Batılı emperyalist güçlerin çıkarları doğrultusunda yaratılan ve derinleştirilen bu etnik farklılıklar gelecek yıllarda ortaya çıkacak olan çatışmalarda önemli rol oynamıştır.

Ülkede yaşanan soykırımın ve ardından gerçekleşen göçlerin çevresel şartlarla ciddi bağlantıları bulunmaktadır. Toprak verimliliğinin azalması ve havzalardaki verim kaybı ülkede yaşanan çatışmaların ardında yatan önemli nedenler

[51]Dinç Engin, "Çağdaş Bir Soykırım Örneği: Ruanda", *on5yirmi5,* 2010, http://www.on5yirmi5.com/haber/guncel/olaylar/17693/cagdas-bir-soykirim-ornegi-ruanda.html (E.T. 07.07.2015).

[52] Jared Diamond, "Malthus in Africa:Rwanda'sGenocide", *Collapse:How Societies Choose to Fail or Succeed,* 2005, http://www.ditext.com/diamond/10.html (E.T.03.08.2015).

[53] Val Percival ve T.Homer Dixon, "Environmental Scarcity and Violent Conflict: The Case of Rwanda", *Journal of Environment and Development,* 5, (Ekim, 1996), http://www.homerdixon.com/wp-content/uploads/2013/02/Environmental-Scarcity-and-Violent-Conflict-the-Case-of-Rwanda.pdf (E.T.03.08.2015), s. 271.

[54] Paul Magnarella, "ExplainingRwanda's 1994 Genocide", *Human Rights and Human Welfare,* 2/1, (Kış, 2002), http://www.du.edu/korbel/hrhw/volumes/2002/2-1/magnarella2-1.pdf (E.T.25.07.2015), s. 25.

[55] Sarah Hymowitz ve Amelia Parker, "Group One: The Hutus andTutsis", *American University Washington College of Law Center for Human Rights and Humanitarian Law,* https://www.wcl.american.edu/humright/center/rwanda/documents/Jigsaw1_History.pdf (E.T.05.08.2015).

[56] Hymowitz ve Parker, a.k.

arasındadır. Ormanların tahribi ve su kıtlığı da yine ortaya çıkan çatışmalarda etkin konumdadır. Özellikle 1980'li yılların sonlarında ve 1990'lı yıllarda ortaya çıkan kuraklıklar tarımla beraber kişisel ve endüstriyel su ihtiyaçlarını da kritik hale getirmiştir. Tüm bunların sonucunda tarımsal üretim azalmış ve çevresel şartlara bağlı olarak göçler oluşmuştur. Devletin meşruiyeti de kaybolmaya başlamıştır.[57]

Potansiyel olarak var olan etnik gerilim, kaynaklara ulaşım konusunda kısıtlılık yaratan çevresel şartlara bağlı olarak hız kazanmış ve binlerce insanın öleceği veya ölümden kaçacağı bir ortam yaratmıştır. Aşırı fikirlere sahip Hutu'lar hem Tutsi'lere hem de daha ılımlı düşünen Hutu'lara saldırmıştır.

Ruanda'da yaşanan soykırımla Malthus'un nüfusa yönelik fikirleri arasında bağlantılar bulunmaktadır. Ruanda'nın Malthus'un fikirlerini doğrulayan bir yanının olduğu düşünülmektedir.[58] Diamond'a göre artan nüfus miktarı sürdürülemeyen bir kaynak kullanımı yaratmakta ve bu da çatışmaları hızlandırmaktadır. Diamond ayrıca Ruanda'da yaşanan soykırımın sadece etnik sebeplerle açıklanmasını da doğru bulmamaktadır.[59] Ruandalı çiftçilerin tüm çabalarına rağmen 1980'li yıllarda düşüşe geçen tarımsal üretimle artan nüfus arasında bir uyum sağlanamamıştır. Ayrıca nüfusun büyük çoğunluğu az miktarda toprağa erişim olanağına sahiptir. Çevresel şartlarda ortaya çıkan kötüleşme bu sebeple insanların diğerlerinin sahip olduğu topraklara göz dikmesine neden olmuştur.[60] Toprakla ilgili ortaya çıkan bu durumun da çatışmaları hızlandırdığı ve çatışmalara neden olan önemli bir durum olduğu düşünülmektedir.[61] Kırsal kesimde yaşanan yoksulluğun derinleşmesi ve toprak kullanımının da güçlü siyasi elit kesimin elinde bulunması şiddet dolu çatışmaları ateşleyen fitillerden birisi olmuştur.

1994 yılında Ruanda'da yaşanan çatışmaların ardından ülke nüfusunun büyük bir kısmı komşu ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır. Yaklaşık 2,5 milyona yakın insan başka topraklara sığınmış ve mülteci olmuşlardır. Mültecilerin sığındığı ülkeler arasında Burundi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Uganda ve

[57] Percival Val ve Dixon T.Homer, a.g.m., s. 278.
[58] David Yanagizawa, "Malthus in Rwanda: Scarcity, SurvivalandCauses of theGenocide", *Working Papers in Economics*, 201, 2006, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/2716/1/gunwpe201upd.pdf (E.T.07.08.2015), s. 3.
[59] Karol Boudreaux, "Land Conflict and Genocide in Rwanda",
The Electronic Journal of Sustainable Development, 1/3, 2009,
http://www.ejsd.co/docs/LAND_CONFLICT_AND_GENOCIDE_IN_RWANDA.pdf
(E.T. 07.08.2015), s.89.
[60] Boudreaux, a.g.m., s.89.
[61] Jean Bigagaza, Carolyn Abong ve Cecile Mukarubuga, , "Land Scarcity, Distribution and Conflict in Rwanda", *Scarcity and Surfeit: TheEcology of Africa's Conflict,* Lind Jeremy ve Sturman Kathryn (eds), Pretoria: South Africa: Institutefor Security Studies, 2002, s.51.

Tanzanya yer almaktadır. Göç eden insanların bir kısmı sonraki yıllarda ülkelerine iade edilmiştir.[62]

GELECEK ÖNGÖRÜLERİ

İngiltere'nin Exeter kentinde küresel ısınmaya ilişkin düzenlenen bir konferansta 2050 yılına kadar yaklaşık 150 milyon kişinin ekolojik mülteci olacağı tahmin edilmektedir.[63] Hindistan'da, 21.yüzyılın sonlarına doğru sıcaklıkların 20. yüzyılın sonuna oranla 1,4 ila 5,8°C artacağı ve deniz seviyesinin de 9 ile 88 cm. yükseleceği ve bu ülkede çoğu yerin sular altında kalacağı belirtilmiştir. Yine kuraklık ve içme suyuna bağlı sıkıntıların yeryüzünde tüm bölgeleri kaplayacağı, şu anda su sıkıntısı yaşanan Güney ve Güney Doğu Asya, Ortadoğu ve Akdeniz bölgelerinde bu sorunun 2050'ye kadar daha da artacağı vurgulanmaktadır. Buna göre 700 milyon ila 2,8 milyar civarında insanın nüfus artışı ve küresel ısınmanın etkilerinden dolayı ciddi sorunlarla karşılaşacağı ileri sürülmektedir.[64]

Global iklim değişikliği nedeniyle yaşanan göç olaylarından en çok etkilenecek ülkeler Asya Pasifik bölgesinde bulunmaktadır. Sadece 2011–2012 yılları arasında 30 milyon insan Pakistan ve Çin'de meydana gelen sellerden dolayı yaşadıkları ülkeyi tamamen terk etmiştir.[65] Yine, Çin'de 35 milyon, Hindistan'da 20 milyon ve Filipinlerde 7 milyon kişi aynı yıllar arasında iklime bağlı nedenlerle göç etmek zorunda kalmıştır.[66] Asya Kalkınma Bankasının 2012 yılında hazırladığı rapora göre; iklim değişikliğine karşı en savunmasız ülkeler Asya-Pasifik bölgesinde yer alan Bangladeş, Hindistan, Nepal, Filipinler, Afganistan, Myanmar gibi ülkelerdir.[67]

Küresel ısınma nedeniyle önümüzdeki yıllarda göç artışının yaşanacağı diğer bölge Afrika kıtasıdır. Çünkü buradaki tarım alanlarında yaşanacak kuraklık ve tarım alanlarının iklim nedeniyle zarar görmesi bölgede yaşayan insanları göç etmeye zorlayacaktır.[68] Darfur bölgesinde yaşanan savaş ve çatışmaların temel sebeplerine baktığımızda çevre koşullarının bozulması nedeniyle ortaya çıkan kaynak kıtlığı yaşanan gelişmelerde önemli rol oynamıştır. Birleşmiş Milletler verilerine göre yaşanan iç çatışmalar sonunda tahmini olarak 200 bin kişi-

[62] "Rwanda-Migration", *Nations Encyclopedia, http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Rwanda-MIGRATION.html* (E.T.07.08.2015),
[63] Sabah Gazetesi, *150 Milyon Kişi İklim Mültecisi*, Erişim: http://arsiv.sabah.com.tr/2005/02/03/gnd98.html (E.T.07.08.2015)
[64] Sabah Gazetesi, a.k.
[65] Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (2012), *İklim Değişikliği Göçleri Kapıda*, Erişim: http://www.tarimtv.gov.tr/HD1039_iklim--degisikligi-gocleri-kapida.html (E.T. 08. 08.2015),
[66] NTV Haber, *İklim Göçleri Kapıda*, Erişim: http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25330435/ (E.T.08.08.2015),
[67] Gündem, *İklim Değişikliği Asya'yı Tehdit Ediyor*, Erişim: http://www.dw.de/gündem/s-10201 (E.T.09.08.2015)
[68] Gündem, *İklim Mültecileri*, Erişim: http://www.dw.de/iklim-mültecileri/a-4897726 (E.T.09.08.2015),

nin hayatını yitirdiği ve 2 milyona yakın insanın evsiz kaldığı belirtilmektedir.[69] Çevresel koşulların bozulması ve akabinde kıtlaşan kaynaklar savaşa neden olmakta, yaşanan savaş ve çatışmalarda bölgede geleneksel yaşam koşullarını tehlikeye sokarak göçü tetiklemektedir. Su kaynaklarına ve beslenmeyi sağlayacak temel gıda maddelerine erişim, enerji gibi konularda dünyada iklim değişikliği nedeniyle siyasal gerginlikler giderek artmakta soğuk savaş sonrası süreçte güvenlik algısı siyasal ve askeri boyutlardan ziyade çevresel bir nitelik kazanmaktadır.

Küresel ısınma nedeni ile yer kürenin her yeri iklimsel bir tehdit altına girmektedir. Yaşanan bu iklimsel tehdit gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri farklı boyutlarda etkileyecektir. Denizler yükselip su baskınları gerçekleşeceği için küresel ısınmadan en çok etkilenen ülkeler güney ülkeleri olacaktır. Dünya nüfusunun 1/5'inin kıyı kentlerinde ve ada ülkelerinde yaşadığı düşünüldüğünde, çok sayıda yer su altında kalacaktır ve güneyden kuzeye doğru göç yaşanacaktır. Asya'da, Afrika'da nüfusun yoğun olduğu kıyılarda ve Pasifik okyanusunda ada devletleri ve devletlere bağlı adalarda su baskınları yaşanacaktır. Bangladeş'in Bhola adasının sular altında kalması ve bir buçuk milyonluk nüfusun üçte birinin yaşanan su baskınından dolayı yaşadıkları yeri terk etmesi benzer olayların gelecek on yıllar içerisinde yaşanacağının habercisi olmaktadır. Aynı şekilde Asya, Afrika ve Ortadoğu'da görülen kuraklık, sel baskınları ve deniz seviyesinin yükselmesi gibi iklimsel olaylar iç savaşları ve terör olaylarını tetikleyecek, toplu göçler yaşanacaktır. Orta Afrika'daki Çad ve Nijer'de yaşanan kuraklık nedeniyle göç eden kişilerin Nijerya'daki Boko Haram terör örgütüne katılması küresel ısınmanın terör örgütlerine katılımı ve terörizmi tetiklediğinin tipik bir örneğini oluşturmaktadır.[70]

Küresel ısınmanın yaratacağı en büyük güvenlik sorunu, dünyanın yaşanamaz bir hale gelmesi durumudur. Su seviyesinin artması sonucu deniz seviyesinin yükselmesi; sıcaklığın artması sonucu oluşacak kuraklık; kaynaklara erişmek için yaşanacak çatışmalar; iç savaşlar; çevrenin niteliğinin bozulması sonucu insanların yaşadıkları yerleri terk etmesi gibi faktörlerin insanları bir felaketin eşiğine götüreceği iddia edilebilir. İklim değişikliğine ve küresel ısınmaya bağlı olarak gerçekleşecek kitlesel göçlerin orta ve uzun vadede dünya düzenini ve 1648 yılında Westphalia ile çizilen milli devlet sınırlarını tamamen tasfiye edebileceği ya da başka bir deyişle felakete sürüklenmiş global bir dünya düzeninin varlığını ortaya çıkaracağı söylenebilir. Yaşanacak doğal felaketler ve büyük göç dalgalarıyla sınırların ortadan kalkması durumu, eğer uluslararası arenada iklim mültecilerine ilişkin uluslararası koruma mekanizması sağlana-

[69]"Deathtoll of 200.000 disputed in Darfur", Erişim: http://www.nbcnews.com/id/23848444/ns/world_news-africa/t/death-toll-disputed-darfur/#.VKww6SusWhA (E.T.09.08.2015)

[70] Sabah Gazetesi, *Buzlar Eridi Savaş Başladı*, http://www.sabah.com.tr/pazar/2014/06/01/buzullar-eridi-savas-basladi (E.T.07.07.2015)

mazsa, devletlerin toprak parçası ortadan kalktığında ona vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişilerin "vatansız" bir statüye dönüşmesine de yol açabilecektir.

Deniz seviyesinin yükselmesine ilişkin Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsünün 2007 yılında ortaya koyduğu bir araştırma, deniz seviyesinde meydana gelecek 10 metrelik bir artışın 600 milyon mülteci yaratacağını tahmin etmekte; ABD'de ve Avrupa'nın Batı'sında yaşayan çok sayıda insanın yükselen su seviyesinden kaçınmak için daha iç bölgelere doğru zorunlu olarak yer değiştireceğini öngörmektedir.[71] Deniz seviyesinden 10 metreden alçak yerler olarak tanımlanan kıyılarda 634 milyon kişinin yaşadığı ve bu nitelikteki yerlerin dünyadaki karaların %2'sini ve dünya nüfusunun %10'unu oluşturduğu düşünüldüğünde, bu bölgelerden diğer yerlere yapılacak göçlerin de ciddi manada kitlesel göç hareketlerine neden olacağı ortaya çıkar.[72] Dünya nüfusunun 1/3'ünün deniz seviyesine yakın alanlarda yaşadığı Asya bölgesinde, deniz seviyesinin yükselmesi durumunda bölgedeki küçük ada devletler sular altında kalacaktır. Bölgede bu durumdan en çok etkilenecek ülkeler ise nüfusunun 2/5'i, rakımı düşük alanlarda yaşayan Bangladeş ile nüfusunun 1/5'i kıyı kesimlerinde yaşayan Çin'dir.[73] Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli 2050 yılına kadar Bangladeş deltasının sular altında kalmasına bağlı olarak 35 milyon insanın mülteci ya da sığınmacı konumuna düşeceğini belirtmektedir.[74] Kıyı şeritlerinde yaşayanların %75'nin yer aldığı Asya'da Bangladeş ve Çin'den sonra Hindistan, Vietnam, Endonezya, Mısır ve ABD'de de deniz seviyesinin yükselmesi sonucunda göç hareketleri yaşanacaktır. Hindistan'ın güneyinde ve Sri Lanka'nın yaklaşık 750 km güneybatısında yer alan 1200 adet sıra adadan meydana gelerek oluşan ve deniz seviyesinden sadece 5 metre yüksekte olan Maldivler'in başkenti Male sular altında kalacak, 300.000 insan Maldivler'den Hindistan ve Sri Lanka'ya göç edecektir.[75] Vietnam'ın 500.000 hektarlık arazisini Kızıl Nehir Deltası'nda ve 2 milyon hektarlık arazisini de Mekong Delta'sında kaybetmesi sonucunda 10 milyon kişinin göç etmesi beklenmektedir.[76]

Ekolojik göç konusunda benzer tablo, yüz ölçümünün sadece %1'i deniz kenarında yaşayan Afrika'da da gerçekleşecektir. Özellikle Afrika'nın batısında yer alan Nijerya kıyılarının %70'i su ile dolacak, 2.7 milyon hektardan fazla alan bu durumdan etkilenecektir.[77] Gambiya'nın başkenti Banjul'un tamamen

---

[71] Lester R. Brown, *Plan B 3.0 Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek* (çev: Ayşe Başçı). Tema Vakfı Yayınları. İstanbul: 2008, s.3.

[72] Gordon Mc Grahanan, Deborah Balk ve Bridget Anderson, *The Rising Tide: Assessing the Risks of Climate Change and Human Settlements in Low Coastal Zones. Environment and Urbanization*, April 2007; vol. 19/1, s. 22.

[73] McGrahanan, a.g.m., s. 24.

[74] Taner A.Cangüzel, *Çin ve Hindistan'da Küresel Isınma ile İklim Değişiklikleri Nedeni Olan Sera Gazı Emisyonları Hakkında Çevre Eylem Planı Politikaları*. s. 2.

[75] Shamsuddoha Md. ve Chowdhury R.Karim, "*Climate Change Induced ForcedMigrants: in need of dignified recognition under a new Protocol"*, 2009. s.4.

[76] Shamsuddoha ve Chowdhury, a.g.m., s.4.

[77] Shamsuddoha ve Chowdhury, a.g.m., s.4.

bataklık haline dönüşeceği öngörülmekte; Ortadoğu'da Mısır'ın verimli Nil deltası üzerindeki 2 milyon hektarlık arazisini kaybedeceği, buna bağlı olarak da 8 ila 10 milyon insanın yerlerinden olacağı tahmin edilmektedir.[78]

21. yüzyılda stratejik bir meta haline gelen "*su*", bölgesel ve uluslararası siyasi istikrarı ve ülkeler arası barışı tehdit etme potansiyeline sahip bir enstrüman olarak ekolojik göçlere neden olabilecek önemli bir durum resmetmektedir. Nüfus artışına bağlı olarak suyun dünyadaki kullanımında ve tarımdaki sulama ihtiyacındaki artan önemi su kıtlığı sorununu yaratmakta, suyun sadece yaşamsal bir gereksinimden ziyade ekonomik, çevresel ve sosyal değerler içeren bir unsur olarak önem kazanmasına neden olmaktadır. Özellikle su sıkıntısı çeken geri kalmış bölgelerde sulamadaki bilinçsiz yöntemler ve tarımda kullanan eski teknolojiler suya olan ihtiyacı gün geçtikçe daha çok artırmakta, suyun geri kalmış bölgelerde insani bir problem olarak karşımıza çıkmasına yol açmaktadır. Afrika'da 11 ülkede yaklaşık 300 milyon nüfus ortalama su sınırının altında yaşamakta, yapılan tahminlere göre 30 yıl içinde en az 46, en çok 52 ülkenin, 2050 yılında ise 65 ülkenin su kıtlığı çeken ülkeler sınıfına dâhil olacağı öngörülmektedir.[79]

Dolayısıyla, yılda bin metreküpün altında su varlığıyla su yoksulu olan Cibuti, Bahreyn, Kuveyt gibi Afrika Kıtası ve Ortadoğu ülkelerinden, yılda kişi başına düşen 10 bin metreküpün üzerinde su varlığına sahip olan ABD, Kanada, Kuzey Avrupa, İzlanda ülkelerine doğru bir göç yaşanması muhtemeldir. Son 20 yıldır dünyanın birçok bölgesinde, özellikle Ortadoğu'da, Orta Asya'da, Afrika'daki ülkeler arasında yaşanan su sorunları suyun 21. yüzyılda artık stratejik, politik, ekonomik bir meta haline geldiğini ve gelecekte ekolojik göçü tetikleyen bir durum arz edeceğini ortaya koymaktadır.

Verimli toprakların aşırı kullanımı ve kötü yönetimi nedeniyle çorak arazilere dönüşmesi anlamına gelen "çölleşme" de ekolojik göçlerin sebeplerinden birini oluşturmaktadır. 6.7 milyar dünya nüfusunun toplam 5 milyarını barındıran Afrika ve Asya, çölleşme sorunu yaşayan bölgeleri oluşturmaktadır.80 Sahra altı Afrika'da, özellikle de sahil ülkelerinde çöllerin genişlemesi nedeniyle milyonlarca insan evlerinden olmaktadır. 2006 yılında BM tarafından Tunus'ta düzenlenen Çölleşme Konferansı'nda çölleşme nedeniyle 250 milyon insanın hayatının direkt tehdit altında olduğu, çölleşmenin 110 ülkede 1.2 miyar insanı tehdit ettiği belirtilerek, 2020 yılına kadar Sahra altı Afrika'da çölleşmeden etkilenen 60 milyon insanın Kuzey Afrika'ya ve Avrupa'ya doğru göç edeceği tahmin edilmektedir.81 Türkiye'nin hemen yanı başında olan İran'da, çöllerin genişlemesi ve su sıkıntısı nedeniyle binlerce kişi köylerini terk etmiş durumda-

[78] Shamsuddoha ve Chowdhury, a.g.m., s.4.
[79] Bakınız: http://www.haberler.com/su-kitligi-ceken-ulkeler-artacak-haberi/
[80] Lester R. Brown, a.g.k., s.104.
[81] UN News Centre, *Scientistsmeeting in Tunis called fo rpriority activities to curb desertification*, http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=18950&Cr=desert&Cr1

dır. Tahran'a kara yoluyla 1 saatlik mesafede bulunan Damavand Kasabası'nda 88 köy terk edilmiş bulunmaktadır.[82]

Türkiye'ye ilişkin tahminlere göre, 2030 yılında nüfusu 100 milyona ulaşacak Türkiye, kişi başına düşen 100 metreküp kullanılabilir su miktarıyla su sıkıntısı çeken bir ülke olacaktır. Ayrıca son 40 yıl içerisinde 300 bin hektar sulak alanını kurutma, doldurma ve su sistemlerine müdahaleler nedeniyle kaybetmiş olan Türkiye'nin, iklim değişikliği ve küresel ısınmayla da bağlantılı olarak mevcut sulak alanlar ve göllerin korunması için ivedi önlemler almaması durumunda kuraklığa mahkûm olacağı ileri sürülmektedir.83 Türkiye'nin gerek jeopolitik yapısı, topografyası gerekse iklimi Türkiye'nin iklim değişikliğinden ve çölleşmeden en çok etkilenecek ülkeler arasına girmesine yol açmaktadır. Topraklarının %65'i kurak, yarı kurak ve nemli iklim özelliği gösteren Türkiye'de İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Dünya Çölleşme Risk Haritasında aşırı hassas ve çok hassas yerler olarak gösterilmektedir.84 Çölleşme ile mücadelede ilk beş ülke arasında yer alan Türkiye'de Iğdır ve Konya Ovaları ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi kuraklık ve çölleşmeye en hassas bölgeler olarak belirtilmektedir.[85]

EKOLOJİK MÜLTECİLERİN STATÜ VE HAK SORUNU

Ekolojik sorunlar nedeniyle göç etmeye çalışan insanların "statü"sünün ne olacağı konusu bu hususta yer alan en önemli sorunlu alanlardan birisidir. Mülteci kavramının dar oluşu sebebiyle bu insanların ne statüsünde olduğu sorusu karmaşa yaratan bir haldedir.

Çölleşme, ormansızlaşma, erozyon, hava/su kirliliği, su baskını gibi çevresel değişiklikler; doğal afetler; radyoaktivite, sanayi kazaları gibi insan kaynaklı felaketler nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalan insanlar için "*iklim mültecisi -çevresel mülteci-ekolojik mülteci"* terimleri kullanılmaktadır.[86] Ancak bahsi geçen tanıma ilişkin önemli bir husus, bir teori olarak "iklim mültecisi" teriminden bahsedilmesine rağmen uluslararası hukukta bunlara ilişkin bir statü sorununun varlığıdır. 1951 mültecilerin hukuki durumuna dair Cenevre sözleşmesine göre mülteci; *"ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen*

[82] Lester R. Brown, a.g.k., s.135.
[83] "*Türkiye 2030'da Susuz*..!" http://www.cevremuhendisligi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=10:turkiye-2030da-susuz&catid=1:haber&Itemid=6 (E.T.07.08.2015)
[84] "*Bakan Eroğlu'ndan Çölleşme Uyarısı"* http://www.sabah.com.tr/yesilekran/2013/06/16/bakanliktan-collesme-uyarisi (E.T.07.05.2015)
[85] "*Bakan Eroğlu'ndan Çölleşme Uyarısı"*, http://www.memurlar.net/haber/525961/ (E.T.08.05.2015)
[86] Castles Stephan ve Miller Mark J., *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (çevirenler: Bülent Uğurbal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 146.

yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslar" olarak tanımlanmaktadır.[87] Dolayısıyla 1951 Cenevre sözleşmesinde sadece insani faktörler ve zulümler gerekçesi ile yapılan göç hareketlerine değinilmiş; ekolojik faktörler ve göçe neden olan insan üstü etmenlere değinilmemiştir. Bu kişilere iklim göçmeni /ekolojik göçmen demek de olanaksızdır. Çünkü "göçmen" terimi uluslararası göç örgütü sözlüğüne göre maddi ve sosyal durumların iyileştirilmesi amacıyla herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın kişinin kendi hür iradesiyle başka bir ülkeye ya da bölgeye gitmesi şeklinde tanımlanmaktadır.[88] Kişisel irade ya da gönüllülük faktörü "göçmen" statüsünün temel belirleyici şartı olduğundan doğal afetler veya insan kaynaklı felaketler nedeniyle göç etmek zorunda kalan bu kişilere "*ekolojik göçmen*" de denilememektedir. O halde bunlara sığınmacı demek daha doğru olur. Fakat bu kez de sorun çevresel faktörler nedeniyle uluslararası sınırın göç nedeniyle zorunlu aşılması durumunda bu insanlara mülteci statüsü verilmediği için uluslararası korumadan yararlanamayışlarından kaynaklanır ve belirsiz bir statü sorunuyla karşılaşırlar. Dolayısıyla ekolojik mülteci kavramının uluslararası hukukta da tanınması gerekmektedir. Çünkü 21.yüzyılın ortalarında ve sonlarına doğru yaşanacak büyük kitlesel göç dalgaları milyonlarca iklim mültecisi ortaya çıkartacaktır. Bu kişilerin uluslararası korunmaya ihtiyacı vardır.

Uluslararası hukuk alanında önemli problemler yaratan ve daha büyük sorunlara yol açması da muhtemel olan ekolojik mülteciler ve onların hakları konusunda bir çerçeve eksikliği bulunmaktadır. Uluslararası hukukun kendini bu yeni kavramı ve insanları da içine alacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Günümüzde 50 milyon insanın çevresel sebeplerle mülteci konumunda olduğu düşünülmekte ve 2050 yılında iklim mültecisi sayısının 1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir.[89]Dolayısıyla bu konuda yeni bir hukuksal çerçevenin oluşturulmasının bir zorunluluk olduğu söylenebilir.

Ekolojik mültecilerle ilgili hak konusunda en önemli nokta bu insanlara yeni yaşam alanı bulmakla ilgilidir. Kaynaklara ve topraklara tüm insanlarca kolektif ve eşit bir şekilde sahip olunduğu fikri de bu konuda önem taşıyan bir düşüncedir.[90]Bu açıdan, en önemli nokta bu insanların tekrar bir yere yerleşmelerine yardımcı olmaktır. Bu onların en önemli haklarından biridir. Ancak bu

[87]Convention and Protocol Relating To The Status of Refugees, http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html (E.T. 08.05.2015)

[88] Uluslararası Göç Örgütü (2009), *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü,* s.22. http://goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf (E.T. 09.06.2015)

[89] Pelin Cengiz, "Yaklaşan İnsan Dalgası: İklim Mültecileri", *Yeşil Gazete,* 2011, http://yesilgazete.org/blog/2011/08/29/yaklasan-insan-dalgasi-iklim-multecileri-pelin-cengiz/ (E.T. 08.08.2015).

[90] Mathias Risse, "The Right to Relocation: Disappearing Island Nations and Common Ownership of the Earth", 23/3, 2009, http://www.hks.harvard.edu/fs/mrisse/Papers/Papers%20-%20Philosophy/RighttoRelocation.pdf (E.T. 27.08.2015), 286-288.

durum düşünüldüğü kadar kolay değildir. Çünkü her ne kadar ulus devletlerin etkinliğini geniş çapta yitirdiği bir dönemde yaşanılıyor olsa da ulus devlet sınırları hala etkinliğini korumaktadır. Buna bağlı olarak değişik alternatifler üretilebilmektedir. Ekolojik mültecilerin toplu olarak toprak satın alması bir alternatif olarak belirmektedir.[91] Fakat bu konuda da kafa karışıklıkları mevcuttur. Çünkü yeni bir toprak satın alınması durumunda, ekolojik sebeplerle toprağından göç etmek zorunda kalan birey tek başına bir başka ülkede yer edinmek ve kendilerini millet olarak yeniden inşa edemeden toplu halde hareket etmek fikirleri arasında bir tercih yapmak zorunda kalacaktır. [92]

Bir diğer önemli husus bu ekolojik mültecilerin haklarının korunması durumudur. Hukuksal boşluktan ötürü klasik mültecilere uygulanan koruma, bu insanlara uygulanmamaktadır. Bu da göçlerin yalnızca iklimsel ve çevresel koşullarla ilişkilendirilmesiyle bağlantılıdır. Daha iyi yaşam koşulları için yaşadıkları yerlerden göç eden insanlar kendilerini hapishanelerde veya toplama kamplarında bulmaktadırlar. Bekledikleri şartlarda yaşayamayan insanlar için hukuksal bir düzenleme gerekmektedir. Bu konuda birçok önemli nokta ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi yaşanan yoksulluk durumudur. Ekolojik sebeplerle göç eden toplulukların yaşadığı topraklarda; çoğunlukla da Güney ülkelerinde; ciddi bir yoksulluk durumu hâkimdir. İkinci önemli nokta ise bu insanların yaşadığı ve kabul edilemeyecek durumda olan sağlık koşulları konusudur.[93] Göç eden pek çok insan göç ettikleri yerlerde sağlık sistemiyle ilgili sorunlar yaşamaktadır. Bu sorunların çözümüne ilişkin politika beklentileri bulunmaktadır. Üçüncü önemli nokta göç eden insanların politik haklarının korunması mevzusudur. Yasal koruma bu bağlamda önem taşımaktadır. İfade özgürlüğü de bir diğer önemli haktır ve göçmenler için var olması gerekmektedir. Son olarak da bu göçmenlerin ekonomik, kültürel ve sosyal haklara sahip olmaları gerekmektedir.[94]

AB'NİN EKOLOJİK GÖÇ/MÜLTECİLİK BAKIŞI VE POLİTİKASI

Bu bölümde Avrupa Birliği (AB) ve devamında Türkiye'nin mültecilik meselesi ile ekolojik göçe ilişkin bakış ve politikası irdelenmiştir. Türkiye ve AB'ne birlikte yer verilmesinin en temel nedeni, AB ülke topraklarına yönelen göçlerin çok önemli güzergâhlarından birisinin Türkiye olması ve bu bağlamda, AB ile Türkiye'deki mülteci politikalarının karşılıklı olarak birbirini etkilemesidir/etkileyecek olmasıdır.

---

[91]Jörgen Ödalen, "The Collevtive Rights of Environmental Refugees", http://pol.gu.se/digitalAssets/1315/1315968_--dalen_collective-rights-of-environmental-refugees.pdf (E.T. 10.04.2015), s. 2-3.

[92] Ödalen Jörgen, a.g.m., s.2-3.

[93]Laura Westra, "Justice, Environmental", *BERKSHIRE*, 2010, http://www.berkshirepublishing.com/assets/pdf/justice_environmental_sus3law.pdf (E.T. 15.07.2015), s.4.

[94] Docherty ve Giannini**,** a.g.m., s.376-377.

AB'nin göç ve mültecilik politikası göçün bir güvenlik meselesi olarak ele alınmasıyla yakından ilişkilidir. 1950 ve 1960'lı yıllarda ucuz iş gücünü ülkelerine çekmek isteyen AB ülkeleri 1980'li yıllara gelindiğinde karşılaştıkları ekonomik durgunluk neticesinde yasa dışı göçün engellenmesine yönelik kontrol odaklı politikalar benimsemeye başlamışlardır.

Göçün bir güvenlik meselesi haline getirildiği en yakın tarih 1980'li yıllarda göç olgusunun kamu düzeninin istikrarını bozan bir kavram olarak Avrupa seviyesinde ele alınmasıdır. Savaş sonrası Batı Avrupa'da gerçekleşen ekonomik gönenç, refah devletlerinin doğmasına zemin hazırlamış, böylece Avrupa uyum sürecinin derinleşmesine ve genişlemesine olanak tanımıştır. Fakat 1980'li yıllara gelindiğinde bu durum hızlı bir şekilde değişime uğramış, hızlı küreselleşme süreci refah toplumlarını reforma ve değişime sevk etmiştir. Bu değişimler refah devleti modelinin çalışmadığına ilişkin eleştirilere ve bu modelin sorgulanmasına yol açmıştır. Eşitsizlik ve yoksulluk oranı Batı toplumunda iyice artmış, yaşam koşulları gittikçe kötüleşmiştir. 1970'li yılların başlarında gerçekleşen finansal kriz, 1987'de dünya borsalarında gerçekleşen düşüş -*Kara Pazartesi* (*Black Monday)* vakası - ve Avrupa'nın bazı bölgelerinde 1990'ların başlarında ve ortalarında vukuu bulan banka krizleri mevcut ekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir. Bu koşullar nedeniyle yabancı düşmanı, ırkçı partiler Batı'nın pek çok yerinde mevcudiyetini göstererek çok kültürlülüğe karşı retorik geliştirmiş, ülkelerinde giderek kötüleşen durum için göçmenleri suçlar hale gelmişlerdir. 1950'li ve 60'lı yıllarda - göçmenlerin henüz iç pazarda söz sahibi olmadığı yıllarda- göçmenler genellikle esnek ve ucuz iş gücü olarak değerlendirilirken, ayrıca bu yıllarda Almanya, Fransa, Hollanda gibi ülkeler göçü bir problem olarak düşünmeyip aksine göçü teşvik edici argümanlar geliştirirken 1970 ve 80'lere gelindiğinde ise Batı ülkeleri göç konusunda kontrol odaklı ve göçü sınırlayıcı politikalar üretmeye başlamıştır.[95] Çeşitli zirve toplarında ve AB görüşmelerinde bir araya gelen Batılı ülkeler hem üçüncü ülkelerden AB'ye gelen göçü önlemeye yönelik hem de kendi vatandaşlarının birlik içerisinde serbest dolaşım hakkını diğer ülke vatandaşlarına nazaran artırmaya yönelik kararlar almışlardır.

Müteakip yıllarda göç sorunsalı sadece ekonomik alanda incelenen bir konu olmaktan soyutlanıp milli güvenlik meselesi olarak ele alınmaya başlandığında politika ile bir arada ilerleyen bir sorun olarak görülmüştür. Bir taraftan yaşam koşullarının kötüleşmesi, diğer taraftan artan yoksulluk oranı soruna siyasal bir boyut kazandırsa da göçün tamamen bir güvenlik meselesi haline gelmesi iki kutuplu dünya düzeninin dağılmasıyla söz konusu olmuştur. Çünkü insanlar nükleer savaşın her an çıkabilecek olmasından korkarken göç üzerinde bir güvenlik meselesi olarak yoğunlaşmak oldukça zordur. İki kutuplu düzenin orta-

[95] Anthony Fielding, *Migration, Institutions and Politics: TheEvolution of European Migration Policies* içinden: *The New Geography of European Migrations*, King, R. (ed)., 1993, s.40–62. Ayrıca bakınız: J. Frank Hollifield, *Immigrants, Markets and States*. Cambridge: Harvard University Press, 1992, s.66–73.

dan kalkması, ABD'nin uluslararası sisteme tek güç olarak hâkim olmaya başlaması ve bilhassa 11 Eylül saldırıları terörle mücadele kapsamında güvenlik gündemine yeni argümanlar eklemiştir.

Uluslararası göçü toplumsal düzene, ulusal güvenliğe ve kimliğe meydan okuyan ve onu tehdit eden bir kavram olarak görmek *güvenlikleştirici* söylemin artması ile birlikte hız kazanmış; siyasal kurumlar, aktörler ya da iletişim araçları tarafından güvenliğe tehdit bir unsur olarak tanımlanmasıyla birlikte göç olgusu güvenlik sorunu haline getirilmiştir. Bir başka deyişle, 11 Eylül sonrasında göçmenlere karşı güvensizlik toplumda daha belirgin hale gelerek göç alan Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri yani hedef ülkeler göç olgusunu güvenlik penceresinden irdelemişler, tehdit altında olduklarını ve teröre karşı başlattıkları savaşın yanı sıra göçe karşı da mücadele edeceklerini vurgulamışlardır.[96]11 Eylül sonrası dönem gerek terörizmin, insan kaçakçılığının, insan ticaretinin önlenmesi için gerekse de yasadışı olarak gerçekleşen demografik hareketlerin minimize edilmesi, sınır güvenliğinin sağlanması için alınan önlemlerin artırılmasına yol açmıştır.

Farklı aktörlerin birbirinden farklı ekonomik ve politik çıkarları göçün güvenlikleştirilmesi üzerinde Batılı ülkelerin aynı olmayan etkisine ve söylemine yol açmıştır. Genellikle ekonomik, sosyal ve politik istikrar üzerine ortak vurgulara sahip siyasal partiler, medya ve dini örgütler; süregelen ekonomik tartışmalara, işsizliğe, ülkenin kültürel ve dini gelenekleri üzerinde göçün istenmeyen etkilerine yer vererek toplumda suçun ve şiddetin göç hareketleri nedeniyle arttığından bahsetmişler ve halk arasında hastalıkların yayıldığını dile getirmişlerdir.[97] Göçmenlere karşı geliştirilen bu söylemlerde ülkelerini terk ederek farklı amaçlarla hedef ülkeye gelen kişiler için bir ayrım yapılmamış, her birinin potansiyel olarak güvenlik tehdidi yarattığı düşünülmüştür.

İç sınırların kaldırılması üye devletlerin güvenlik meselesi üzerinde daha fazla odaklanmasına neden olmuş; dış sınırların korunması ile ilgili politikalar alma konusunda üye devletleri işbirliği ve koordinasyona davet etmiştir.[98]Amsterdam anlaşması imzalanana kadar olan süreçte (1997'de imzalandı, 1999'da yürürlüğe girdi) daha çok hükümetler arası işbirliğine dayanan vize, iltica, göç ve dış sınırlara ilişkin düzenlemeler Amsterdam Anlaşması sonrası uluslar üstü işbirliğine dayanan koordinasyon çerçevesinde yürütülmeye başlanmıştır. Böylece, AB içerisinde hem göç hem de dış sınırlar bağlamında güvenlikleştirme süreci hız kazanmaya başlamıştır. 1999 yılında Amsterdam Anlaşmasının yürür-

---

[96] Akçapar Ş.Koşar, *Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu.* İçinden*: " Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar",* (der: S. Gülfer Ihlamur- Öner N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, 2012, İstanbul, s.565.

[97] Huysmans Jef, "*The European Union and The Securitization of Migration", Journal of Common Market Studies,* Vol.38, 2000, s.758–761, 767–770.

[98] Bkz: Schengen Konvansiyonu,
http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:42000A0922%2802%29:en:HTML
(E.T. 15.12.2014)

lüğe girmesinden hemen sonra benimsenen *Tampere Başkanlık Sonuç Bildirisi Kararları* güvenlik odaklı bir yaklaşım ekseriyetinde dış sınırların kalıcı kontrolünün gerekliliği üzerinde vurgu yaparak dış sınırlarda uzmanlaşmış eğitimli profesyonellere duyulan ihtiyacı, üye ülkelerin düzensiz göçün önlenmesi için transit ülkelerle yakın işbirliğini vurgulamıştır. Ayrıca üye ülkelerin AB Anlaşması ve Ek Protokolleri ile uyumlu bir şekilde kendi iç hukuklarında yasal düzenlemeler yapması ve aday ülkelerin transit ülkelerle yasa dışı göçle etkili bir mücadele için yakın işbirliği yapması gerektiği belirtilmiştir.[99]

AB devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla üst düzey olarak gerçekleştirilen zirve toplantıları da AB'nin güvenliği önceleyen ilkeleri çerçevesinde yapılmıştır. 2001 yılında Belçika'da düzenlenen Laeken Zirvesinde terörizmle, yasa dışı göçle ve insan ticareti ile daha etkili bir çözüm için dış sınır kontrollerinin daha etkin bir şekilde yapılması vurgulanmıştır.[100] 2002 yılında düzenlenen Seville Başkanlık Zirvesinde dış sınırların entegre yönetimi ve yasa dışı göçle mücadelede önlemler alınması hususlarına yer verilmiştir.[101] 2003 yılında düzenlenen Thessaloniki Başkanlık Toplantısı da gündemine düzensiz göçle mücadele, birliğin dış sınırları, yasadışı göçmenlerin geri gönderilmesi hususunda ortak politikaların geliştirilmesi konularını alarak üçüncü ülkelerle işbirliğini vurgulamıştır.[102] 2007 yılında imzalanan Lizbon Anlaşması AB'nin "Adalet, Özgürlük ve Güvenlik" alanlarında daha entegre adımlar atmasını sağlayan ilkelere yer vermiştir. Bu noktada da, AB sınırları içerisine gerçekleşen göçakımlarının etkili yönetimi, üye devletlerde ikamet eden üçüncü ülke vatandaşlarına karşı adil muamele, düzensiz göçle ve insan ticareti ile mücadelenin artırılmasına yönelik kararlar alınmıştır.[103] 2009 yılında kabul edilen ve 2010 ila 2014 yılları arasını kapsayan Stockholm Programı AB ülkelerine yasal yollardan girişin kolaylaştırılması gerektiğine yer verirken aynı zamanda daha güçlü sınır kontrollerine; AB üyesi dışındaki ülkelerle ve transit ülkelerle diyalogun ve işbirliğinin geliştirilmesine ve sürdürülebilir bir geri dönüş politikasına özel önem atfetmiştir.[104]

Dünyanın çoğu ülkesinde olduğu gibi birçok AB ülkesinin göç mevzuatı da çevresel olaylar sonucunda ülkelerine gelen mültecileri tanımamaktadır. Çevre-

[99] Bkz: http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (E.T. 15.07.2015)
[100]European Council Meeting in Laeken, Belgium, December 14/15th 2001, article 42. http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf (E.T. 12.08.2015)
[101]Seville Presidency Conclusions, June 21st/22nd 2002, article 30, 31 and 32. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf (E.T. 13.08.2015)
[102]Thessaloniki Presidency Conclusions, June 19/20th 2003, article 10. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf (E.T. 13.08.2015)
[103]Bkz: Lizbon Anlaşması 79. madde, http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-3-union-policies-and-internal-actions/title-v-area-of-freedom-security-and-justice/chapter-2-policies-on-border-checks-asylum-and-immigration/347-article-79.html
[104]Bakınız: Stockholm Programı Eylem Planı. http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/jl0036_en.htm (E.T. 14.08.2015)

sel felaketler, doğal olaylar sonucunda AB ülkelerine göç eden bu alt gruplar mevzuatta var olan kabul ölçütlerine göre değerlendirilmektedir. Avrupa'nın hedef ülkeleri, ülkelerine gelen bu kişileri aile birleşme yasaları, iltica hükümleri ya da iş gücü piyasası düzenlemeleri çerçevesinde değerlendirmektedir. İnsani gerekçelerle ülkeye kabul etme durumu genellikle Avrupa gibi bölgelerde insan hareketliliğinin (mobilitesinin) çevre boyutunu göz ardı eden mülteci ve sığınmacılarla sınırlıdır.

"Ortak Avrupa İltica Sistemi" içerisinde ele alınan ve 2001 yılında hazırlanıp 2002 yılında yürürlüğe giren *Geçici Koruma Direktifi,* AB üye ülkelerine kitlesel sığınmalar veya akınlar yoluyla gelen yerinden edilmiş kişilerin geçici olarak korunmasını amaçlamaktadır. Burada kitlesel akın ile ifade edilen şey, ani olarak yerinden edilmiş insan hareketliliğini (mobilitesini) ima etmekle birlikte geçici korumanın sağlanması bireysel başvurunun mümkün olmadığı durumlarda Konsey'in nitelikli oy çoğunluğu ile her durumun şartlarını kendi içerisinde değerlendirmesi sonucunda karara bağlanmaktadır. Ancak, söz konusu ibarelerden anlaşılmaktadır ki bu uygulamalar uluslararası bir norma haiz olmamakla birlikte bağlayıcı olmayan -esnek- düzenlemeleri içermektedir. Dolayısıyla, ekolojik mültecileri kapsayan özel ve ayrı bir göç politikasının AB'de olmadığı ve bunun Birlik içerisinde ihmal edilmiş bir siyasa alanı olduğu söylenebilir. Ekolojik mültecilere ilişkin politika geliştirmenin ihmalinde AB ülkelerinin 1980'lerden beri her daim öncelikli olarak gündemlerine aldıkları güvenlik hassasiyetinden ötürü düzensiz göçü ve sınır güvenliğini sağlamaya yönelik politikalarının ağır basması önemli bir noktadır.

Kuzey Avrupa ülkelerinden İsveç ve Finlandiya'nın göç yasaları incelendiğinde ekolojik göçmenlere yönelik kayda değer hükümlerin varlığı görülmektedir. İsveç, mülteci statüsü alamayan ancak korumaya ihtiyaç duyan kişileri iltica sistemi içerisinde değerlendirmektedir. İsveç Yabancılar Yasası'na göre, korunmaya ihtiyacı olan bir kişi eğer" *ana vatanını terk ettiyse ve ölüm cezasından ya da savaş veya ülkesi içerisinde meydana gelen diğer ciddi çatışmalar sonucunda işkence görmekten korkuyorsa, çevresel bir felaket nedeniyle ana vatanına geri dönemiyorsa korunmaya ihtiyaç duymaktadır"*.[105] Söz konusu statüye dâhil olanların çoğunun yalnızca geçici korumaya ihtiyacı olduğu düşünülmekle birlikte, İsveç yönetmelikleri bazı kişilerin kalıcı çözümlere ihtiyacı olduğunu da öngörmektedir. Tıpkı İsveç gibi bir İskandinav ülkesi olan Finlandiya Yabancılar Yasasında da "eğer silahlı çatışma veya çevresel felaketler nedeniyle ülkede ikamet eden yabancılar ülkelerine geri dönüş yapamazlarsa koruma ihtiyacı temelinde izin verileceği" ifade edilerek ekolojik gerekçelerle kaynaklanan göç olgusuna önem atfedilmiştir.[106]

[105]Sweden Aliens Act, 2015, s.716.
https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/aliens_act_sweden_en_1.pdf
(E.T. 15.08.2015)
[106]Finnish Aliens Act, http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf (E.T. 15.08.2015)

TÜRKİYE'NİN EKOLOJİK GÖÇ/MÜLTECİLİK BAKIŞI VE POLİTİKASI

Türkiye'nin mülteciliğe ilişkin bakışı ve Türkiye'de mültecilik durumu Türkiye'nin BM Genel Kurulunda 1950 yılında kabul edilen ve 1954 yılında yürürlüğe giren Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesine koyduğu çekince ile anlaşılmaktadır.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi yürürlüğe girdiği dönemde mülteci tanımını "*1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme* uğrayacağından *haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsı"* kapsar biçimde ele alarak 1951 yılından önce Avrupa'da meydana gelen olaylar sınırlamasına gitmiştir.[107] 1967 yılına gelindiğinde 1951 yılı sonrasında da mültecilere koruma sağlanmasının gerekliliği vurgulanmış ve Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolü kabul edilerek protokolü benimseyen ülkeler için Cenevre Sözleşmesinin 1951 yılı öncesini kapsayan tarih sınırlaması kaldırılmıştır. Cenevre Sözleşmesinin taraflarından biri olan Türkiye, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolünü1968 yılında coğrafi sınır şartıyla onaylayarak Cenevre Sözleşmesinde düzenlenen coğrafi sınırlama ilkesini sürdürmeyi şart koşmuştur.

Türkiye'nin sözleşmeyi coğrafi kısıtlama ile kabul etmesi teorik olarak Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, Türk mevzuatına göre mülteci; "*Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi* düşünceleri *nedeniyle* takibata *uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır*." Dolayısıyla, Türkiye bu mülteci tanımlamasına bağlı olarak sadece Avrupa Konseyi üyesi ülke vatandaşlarına mülteci statüsü verirken, Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre mülteci statüsü tanıyan kişileri sığınmacı olarak kabul etmektedir ve BM tarafından üçüncü bir ülkeye yerleştirilene bu sığınmacılara geçici koruma sağlamaktadır.

Türkiye'nin Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney arasındaki coğrafi konumu ve bölgedeki göç dinamikleri Türkiye'yi büyük göç akımları için en önemli gü-

[107]Helsinki Yurttaşlar Derneği, http://www.hyd.org.tr/?pid=294 (E.T. 15.08.2015)

zergâh haline getirmiştir. Türkiye, coğrafi konumu ve önemi sayesinde hem hedef ülke hem içeriden dışa göç veren ülke hem de üçüncü ülke vatandaşlarının başka ülkelere geçişini sağlayan transit ülke konumundadır. Böylesine önemli bir kavşakta yer alan Türkiye'ye gerçekleşen göçlerin çevresel durumlarla da yakından ilişkili olduğu muhakkaktır.

Ülkemize 2011 yılından itibaren Suriye'den kitlesel olarak gerçekleşen ve son 10 yılın en büyük mülteci krizi olan göç akınları, Suriye'de yaşanan iç savaşla bağlantılı olarak ele alındığında bölgedeki çevresel dengesizliklerin bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye'de 1900'lü yıllardan 2005 yılına kadar altı önemli kuraklık yaşanmıştır ve bu kurak dönemler boyunca kış aylarındaki yağışlar aylık ortalama yağış seviyesinin normalinin 1/3'üne kadar düşmüştür.[108] Ancak, 2006 ila 2010 yılları arasında Suriye'de gerçekleşen yedinci en büyük kuraklık benzerlerinden farklı olarak dört mevsim boyunca sürerek geçmiş yıllarda yaşanan kuraklıklardan anormallik göstermiştir.[109] Yaşanan bu kuraklık Türkiye'nin de güneydoğusunu etkilemiştir fakat Türkiye, Suriye ve Irak'ı içine alan ve "*Bereketli Hilal*" diye anılan bölgeden ise en çok etkilenen ülke Suriye olmuştur.[110] Suriye'de nüfusun 1950'lerden itibaren dramatik bir şekilde artması, Esed iktidarının pamuk gibi su yoğun ihracat ürünlerini teşvik eden tarım politikaları, artezyen kuyularının topraktaki suyu çekmesi sonucu olası bir kuraklık durumunda kullanılabilecek rezervlerin kuruması, ülkenin gayri safi yut içi hasılasının dörtte birini karşılayan tarım üretiminin üçte bir oranda düşmesi ve buna bağlı olarak tarım ürünleri fiyatının artış göstermesi 1.5 milyondan fazla insanın kırsal alanlardan Irak'taki savaştan kaçan göçmenlerin de yoğun olduğu kent çevrelerine göç etmesine neden olmuştur.[111]

Kuraklığın şiddet göstermeye başlamasından itibaren kuraklıktan ve onun sonuçlarından etkilenen insanların geçici olarak yerleşmek için geldikleri bölgeler Şam, Hama, Humus, Halep ve Dera etekleri olmuştur.[112] Özellikle ülkenin güneybatısında, Ürdün sınırında bulunan Dera, 2011 yılının Mart ayında Suriye'de ilk önemli protestonun gerçekleştiği yerdir.[113] Suriye'nin bu bölgelerine gelen insanlar, komşu ülke Irak ve Filistin'den gelen yaklaşık iki milyon mültecinin kötü olarak etkilediği ekonomiyi daha da güç duruma sokmuştur. Arap Çalışmaları Enstitüsü tarafından hazırlanan *Jadaliyya* adlı online bir dergide Suriye olaylarının ortaya çıkması ile ilgili önemli bir tespitte bulunan Suzanne

[108]Mohtadi Shahrzad, "*Climate Cahange and the Syiran Uprising*. Bulletin of the Atomic Scientist", 2012. http://thebulletin.org/climate-change-and-syrian-uprising (E.T. 16.08.2015)
[109]Mohtadi, a.k.
[110]Colombia University Earth Institute, "*Did Climate Change Help Spark The SyrianWar*?", 2015. http://www.ldeo.columbia.edu/news-events/did-climate-change-help-spark-syrian-war (E.T. 16.08.2015)
[111]Colombia University Earth Institute, a.k.
[112] Bump Philip, *Was the Uprising in Syria Exacerbated by Climate Change?,* 2012.
http://grist.org/news/was-the-uprising-in-syria-exacerbated-by-climate-change/ (E.T. 16.08.2015)
[113] Bump Philip, a.k.

Saleeby, söz konusu kitlesel eylemleri sadece ülkede on yıllar boyunca hüküm süren politik baskıların yarattığı muhalefete dayandırmayarak aynı zamanda Suriye rejiminin kuraklığın sonuçlarını hafifletecek ekonomik önlemler alamamasının kitlesel kalkışma için önemli bir itici bir güç oluşturduğunu ifade etmiştir.[114] Ayrıca, yaşanan kitlesel göç bölgede zaten etkili olan sosyal ve ekonomik sıkıntının ülke içerisinde çarpan etkisi yaratmasını sağlayarak hem istikrarı sarsmış hem de ülkede iç çatışmaların yaşanmasında etkili olmuştur.[115]

Suriye'den Türkiye'ye ve çevre ülkelere gerçekleşen göç, çevresel faktörlerin iç çatışmaları tetiklemesi gerekçesiyle esasında ekolojik temellere dayanmaktadır. Çatışmaların baş gösterdiği 2011yılından beri Suriye'den ülkemize gelen kayıtlı sığınmacı sayısı 2015 yılı itibariyle 1 milyon 905 bin 980 olup, Türkiye Lübnan'dan sonra en fazla Suriyeli sığınmacı kabul eden ikinci ülke durumundadır.[116] Bu rakama kayıtsız bir şekilde ülkemizde yaşayan 40-50 bin civarındaki Suriye uyruklu vatandaşın sayısı da eklendiğinde[117] çevresel faktörlerin Türkiye'ye ve Türkiye'yi transit olarak kullanmak isteyen göçmenlerin AB sınırlarına doğru gerçekleşen kitlesel göç hareketlerinde önemli oranda etki yarattığı görülmektedir.

Hem bölgesel hem de sınır ötesi bir durum arz eden Suriyeli sığınmacılar meselesinin yanında yasadışı yollardan Türkiye'ye girerek ya ülkemizde illegal olarak bulunan ya da illegal çıkış yaparak yurt dışına -bilhassa Avrupa'ya- gitmek isterken yakalanan göçmenlerin menşe ülkeleri incelendiğinde bu göçlerin gerçekleşmesinde de ekolojik kaynaklı sorunların varlığı görülmektedir.

Tablo 1: 2009-2012 yılları arasında yakalanan yasadışı göçmenlerin uyruklarına göre dağılımı ve toplam yasadışı göçmen sayısı (illegal giriş, illegal çıkış, illegal bulunma, vize ve ikamet hali)

Yakalanan Göçmenlerin Uyrukları	Toplam Yasadışı Göçmen Sayısı
Burma (Mynmar)	24538
Filistin	23453
Afganistan	13232
Suriye	10985

Kaynak: (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2013[118]).

[114] Suzanne Saleeby, "*Sowing the Seeds of Dissent: Economic Grievances and the Syrian Social Contract's Unraveling",* Jadaliyya, 2012. http://www.jadaliyya.com/pages/index/4383/sowing-the-seeds-of-dissent_economic-grievances-an (E.T. 18.08.2015)

[115] Bump Philip, a.k.

[116] Takvim Gazetesi. "*İşte Türkiye'deki Suriyeli Mülteci Sayısı",* 13.08.2015 http://www.takvim.com.tr/guncel/2015/08/13/iste-turkiyedeki-suriyeli-multeci-sayisi (E.T. 13.08.2015)

[117] *"50 Bin Suriyeli Kayıt Dışı"*. http://m.sanliurfa.com/50-bin-suriyeli-kayit-disi/1671427270/ (E.T. 13.08.2015)

[118] Tabloda 2009-2012 yılları arasında en fazla yasadışı göçmen temin eden ve ülke içerisinde yakalanan ilk dört ülkenin vatandaşlarının uyruklarına yer verilmiştir. Bu bilgiler Emniyet Genel Müdürlüğünden 30 Aralık 2013 tarihinde resmi yazışma ile talep edilmiştir.

Tablo 1, göçü tetikleyen diğer faktörlerden bağımsız olarak değerlendirildiğinde 2009-2012 yılları arasında Türkiye'de yasadışı olarak yakalanan yasadışı göçmenlerin menşe ülkelerindeki ekolojik sorunların kitleleri yasadışı göçe teşvik etmesinde etkili olduğu sonucuna varılabilir.

2008 yılında Bengal körfezinde meydana gelen ve atmosferde bir alçak basınç çerçevesinde hızlı bir şekilde dönen rüzgârların oluşturduğu, teknik adıyla siklon olarak bilinen Nargis kasırgası saatte 190 km hızla Myanmar'da 80.000'den fazla kişinin ölümüne ve on binlerce insanın evsiz kalmasına neden olmuştur.[119] Kasırga sonrası yerleşim alanlarının %95'i yıkılarak insanlar zorunlu olarak göç etmek zorunda kalmışlardır.[120] 2013 yılına gelindiğinde Budist terör örgütlerinden kaçarak Bangladeş sınırına göç eden ve kasırga tehlikesi ile Mynmar'ın iç kesimlerine sığınan 70 bin Arakan Müslümanı sel baskını tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.[121] 2008 yılında yaşanan kasırga olayı ve Arakanlı Müslümanları bekleyen sel tehditleri bölgeden Türkiye'ye ve Türkiye aracılığıyla başta Avrupa olmak üzere çeşitli ülkelere gerçekleşen göçlerde etkili olmuştur.

Ortadoğu'da su sorununun en fazla tehdit ettiği ülkelerden biri olan Filistin, İsrail devletinin su kaynaklarını kontrol etme ve yönetme şeklindeki sömürgeci politikası neticesinde toprakları üzerinde ekolojik bir tahribata maruz kalmıştır. Bölgede, Filistin halkının mücadelelerinden birinin su ihtiyaçlarını karşılamak olduğu düşünüldüğünde yeterli düzeyde temiz su kaynağı ihtiyacını karşılayamayan on binlerce Filistinlinin ülke topraklarını terk etmesi muhtemel gözükmektedir.

Afganistan'ın tıpkı Somali, Burundi, Nijer, Eritre, Çad gibi tarım ve hayvancılığa dayalı ekonomisi küresel ısınma ve iklim değişikliği nedeniyle zarara uğramıştır. Kuraklığa bağlı olarak tarımsal verimliliğin düşmesi insanları göçe zorlayan temel etmenlerdendir.

Ekoloji kaynaklı göçler için bir kavşak görevi gören Türkiye'nin göçmek zorunda kalan bu kitleler için bakışı ve politikası, ülkemize 2011'den itibaren en çok giriş yapan Suriye menşeli vatandaşlar üzerinde açık bir şekilde görülmektedir.

Türkiye'nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesiyle aynı kapsamdaki 1967 tarihli New York protokolünü coğrafi kısıtlama Şartı ile kabul etmesi Türkiye'nin Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü vermediğini göstermektedir. Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre mülteci statüsü tanıyan kişileri Türkiye sığınmacı olarak tanımlamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar bu sığınmacılara geçici koruma sağla-

[119] http://www.yaklasansaat.com/haberdosya/2008_haberleri/mayis/mayis9.asp (E.T. 13.08.2015)
[120] http://www.cografya.gen.tr/haber/nargis-kasirgasi-felaketi.html (E.T. 19.08.2015)
[121] Akit Gazetesi. "*Arakanlı Müslümanlar Şimdi de Sel Tehdidi Altında"*.
http://www.yeniakit.com.tr/haber/arakanli-muslumanlar-simdi-de-sel-tehdidi-altinda-3207.html
(E.T. 19.08.2015)

maktadır. Türkiye'de, 4 Nisan 2013 tarihinde yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda da bu çekince aynen yer almakta olup, Türkiye hem bu kanun gereği hem de Cenevre Sözleşmesi ile New York Protokolündeki çekincesi gereği Suriye'den ülkemize göç eden vatandaşlara "*geçici koruma altında uluslararası sığınmacı*" statüsü vermiştir. Dolayısıyla, tıpkı Suriye gibi Burma, Filistin, Afganistan, Ortadoğu, Asya ve Afrika'nın diğer ülkelerinden maruz kaldıkları ekolojik nedenlerden ötürü ülkemize giriş yaparak ikamet etmek isteyen veya başta Avrupa olmak üzere transit olarak yurt dışındaki diğer ülkelere gitmek isteyen göçmenlere Türkiye mülteci statüsü tanımamaktadır. Türkiye'nin bu sığınmacılara mülteci statüsü vermemesinin temel gerekçesi olası bir AB üyeliğinin gerçekleşmemesi durumunda büyük göç akımlarına maruz kalabilecek tampon bölge olma riskinden ötürü olup milli güvenlik kaygısı nedeniyledir.

SONUÇ

Göç, insanlık tarihinin farklı dönemlerinde farklı sebeplere dayalı olarak gerçekleşmiş kadim olgulardan birisidir. Günümüzde kitlesel göçe yol açan nedenlerden birisi olarak ekolojik sorunlar her geçen daha dikkat çekici boyutlara ulaşmaktadır. Öyle ki, artık doğal sebeplerin yanısıra insan kaynaklı sebeplere dayalı olarak ortaya çıkan ekolojik sorunların tetiklediği göç nedeniyle "ekolojik göç/mültecilik" kavramları ortaya çıkmıştır.

Tarihsel olarak kuraklık, sel felaketleri, hava kirliliği veya su kirliliği gibi çevresel problemler yaşanmış olsa da günümüzde sanayi ve teknolojideki gelişmeler neticesinde söz konusu ekolojik sorunlar hızlanmış ve etkileri küresel ölçekte yaygınlaşmış durumdadır. Yakın dönemlerde dünyanın doğusunda veya güneyinde az gelişmiş ülkeleri etkileyen tayfun, tsunami ve sel felaketi gibi olaylar ve bunların kitlesel göçlere yol açan sonuçları, ekolojik göç/mültecilik olgusunu küresel nitelikli açlık, yoksulluk ve ölüm riski bağlamında önemli kılmaktadır.

Ekolojik göçün/mülteciliğin yukarıda değinilen kapsamı ve arka planı toplumsal ve ekonomik bir ciddi sorun niteliği taşımakla birlikte, olgunun uluslararası ilişkiler bağlamında henüz yeterince ciddi bir bağlama sahip olmadığı görülmektedir. Nitekim sadece çevresel sebeplerle veya çevresel sebeplerin yarattığı etkilere bağlı olarak göç ettikleri düşünüldüğü için bu insanlara mültecilik statüsü verilmemektedir. 1951 yılında tanımlanan mültecilik kavramının kapsamında, çağdaş ve yeni olaylara göre herhangi bir değişme ya da genişleme yapılmamıştır. Hâlihazırda büyük ölçüde gelişmekte olan ülkelerin sorunsalı olan su seviyesinin yükselmesi, kuraklık ve susuzluk gibi problemler ve bunlara bağlı göçler, gelecekte gelişmiş ülkelerin de sorunları olacaktır. Bu sebeple mültecilik tanımlamasının, dünyadaki mevcut sorunlar ve gelişmeler ölçeğinde genişletilmesi önem taşımaktadır.

Ekolojik göç/mültecilik olgusu, uluslararası göç güzergâhlarının önemli uğrak alanlarından birisi olduğu için Türkiye bakımından da önem taşımaktadır. Bugün Asya ve Ortadoğu'dan açlık, yoksulluk veya kaynak paylaşımına bağlı çatışmalar gibi nedenlerle kaçan pek çok insan ya Türkiye'de kaçak yollarla veya yasal olarak yaşamaya çalışmakta ya da Avrupa'ya gitmeye çalışırken denizlerde ölmekte ve kaybolmaktadır. Özellikle Avrupa'ya geçiş için transit geçiş rolü oynayan Türkiye, Avrupa'nın ekonomik, toplumsal, siyasal ve demografik bakımdan geleceği bakımından çok fazla önem taşımaktadır. Bu nedenle Avrupa'da da ekolojik göç/mültecilik politikalarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Mültecilik konusunda statükoya dayalı Avrupa politikası, yakın gelecekte hem Türkiye'yi hem de Avrupa'yı sıkıntıya sokma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla hem Türkiye'de hem de Avrupa'da ekolojik göç/mültecilik sorunsalı bağlamında karşılıklı politikalar geliştirilmesine bu konuda ve uluslararası politikalarla eklemlenmeye ihtiyaç vardır.

Ekolojik göç/mültecilik bağlamında üretilecek olan politikalar, aynı zamanda ekolojik sorunlar hususunda uluslararası bağlamda pratik girişimler yapmak anlamı da taşıyacağı için önemlidir. Özellikle uluslararası alanda "ekolojik mülteci" tanımlamasının yapılması, küresel ekolojik sorunların önlenmesi ve azaltılması konusunda daha somut adımların atılmasını da doğurabilecektir.

KAYNAKÇA

Akçapar, Ş.K., "Uluslararası Göç Alanında Güvenlik Algılamaları ve Göçün İnsani Boyutu", *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar,* (Der: S. Gülfer Ihlamur- Öner N. Aslı Şirin Öner), İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Başak, Cengiz, "Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler", 2011, http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf (E.T.05.09.2015).

Bigagaza, Jean , Abong Carolyn ve Mukarubuga, Cecile, "Land Scarcity, Distribution And Conflict in Rwanda", *Scarcityand Surfeit:The Ecology of Africa's Conflict,* Jeremy Lind ve Kathryn Sturman(eds), Pretoria: South Africa: Institutefor Security Studies, 2002.

Boudreaux, Karol , "Land Conflictand Genocide in Rwanda", *The Electronic Journal of Sustainable Development,* 1/3, 2009. http://www.ejsd.co/docs/LAND_CONFLICT_AND_GENOCIDE_IN_RWANDA.pdf, (E.T. 07.08.2015).

Brown, Lester R., *Plan B 3.0 Uygarlığı Kurtarmak İçin Harekete Geçmek,* (Çev: Ayşe Başçı), Tema Vakfı Yayınları. İstanbul: 2008.

Brown, Oli , "Migration and Climate Change", *IOM (International Organization for Migration) Migration Research Series,* http://www.iisd.org/pdf/2008/migration_climate.pdf (E.T. 26.08.2015).

Bump, P., "*Was the Uprising in Syria Exacerbated by Climate Change?",* http://grist.org/news/was-the-uprising-in-syria-exacerbated-by-climate-change/ (E.T. 16.08.2015)

Castles, S., Miller, M. J., "*Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri",* (Çev: Bülent Uğurbal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.

Cengiz, Pelin, "Yaklaşan İnsan Dalgası: İklim Mültecileri", *Yeşil Gazete,* 2011, http://yesilgazete.org/blog/2011/08/29/yaklasan-insan-dalgasi-iklim-multecileri-pelin-cengiz/ (E.T. 08.08.2015).

Colombia University Earth Institute. "*Did Climate Change Help Spark The Syrian War*?", 2015. http://www.ldeo.columbia.edu/news-events/did-climate-change- help-spark-syrian-war (E.T. 16.08.2015).

Convention and Protocol Relating To The Status of Refugees http://www.unhcr.org/3b66c2aa10.html (E.T. 08.05.2015).

Croshaw, Heather R., "Darfur, Conflictand Climate Change: Identfying Opportunities for Sustainable Peace", *Yüksek Lisans Tezi,* Duke University, 2008.

Diamond, Jared , "Malthus in Africa: Rwanda's Genocide", *Collapse: How Societies Chooseto Fail or Succeed,* 2005, http://www.ditext.com/diamond/10.html (E.T. 03.08.2015).

Dinç, Engin , "Çağdaş Bir Soykırım Örneği: Ruanda", *on5yirmi5,* 2010, http://www.on5yirmi5.com/haber/guncel/olaylar/17693/cagdas-bir-soykirim-ornegi-ruanda.html (E.T. 07.07.2015).

Dun, Olivia ve Gemenne, François, "Defining Environmental Migration", *Forced Migration Review,* 31, 2008, http://www.fmreview.org/FMRpdfs/FMR31/FMR31.pdf (E.T. 21.05.2015).

Durkova, Petra, Gromilova, Anna , Kiss, Barbara ve Plaku, Megi , "Climate Refugees in the 21st Century", *Regional Academy on the United Nations,* 2012, https://fusiondotnet.files.wordpress.com/2015/02/climate-refugees-1.pdf (E.T. 05.04.2015).

European Council Meeting in Laeken, Belgium, December 14/15th 2001. http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf (E.T. 12.08.2015).

Fielding, A., Migration, "Institutions and Politics: The Evolution of European Migration Policies", *The New Geography of European Migrations,* (Ed: King, R.), 1993.

Galesne, Nathalie "Fransa'nın Eksik Yüzleri", (Çev: Esra Aygın), *BİANET,* 2011.

Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, "*İklim Değişikliği Göçleri Kapıda"*. http://www.tarimtv.gov.tr/HD1039_iklim--degisikligi-gocleri-kapida.html

Hollifield, J. F., Immigrants, *Marketsand States*, Cambridge: Harvard University Press, Cambridge, 1992.

Helsinki Yurttaşlar Derneği, http://www.hyd.org.tr/?pid=294 (E.T. 15.08.2015).

Huysmans, J., "*The European Union and The Securitization of Migration"* Journal of Common Market Studies, Vol.38. 2000.

Hymowitz, Sarah ve Parker, Amelia , "Group One: The Hutusand Tutsis", *American University Washington College of Law Center for Human Rghtsand Humanitarian Law,* https://www.wcl.american.edu/humright/center/rwanda/documents/Jigsaw1_History.pdf (E.T. 05.08.2015).

İnal, Onur, "Yaşamak İçin Kaçanlar: Ekolojik Mülteciler", *ECOIQ,* 18, 2012, http://ekoiq.com/yasamak-icin-kacanlar-ekolojik-multeciler/ (E.T. 10.04.2015).

Kavas, Ahmet , "Barış ile Çatışma Arasında Sıkışan Darfurlular", *Ortadoğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği,* 2013, http://www.ordaf.org/baris-ile-catisma-arasinda- sikisan-darfurlular/ (E.T. 04.08.2015).

Koparal, A.Savaş, Çevre Sorunları ve Politikaları, *(Ed:* Ülker Bakır Öğütveren) *Anadolu Üniversitesi A.Ö. Fak. Yay.* http://home.anadolu.edu.tr/~etorunoglu/Cevre%20Sorunlari%20ve%20Politikalari_KYT401U.pdf (E.T. 20.05.2015).

Kraler, Albert, Cemei Tatiana ve Noack, Marion, "Climate Refugees: Legal and Policy Responses to Environmentally İnduced Migration", *Directorate-General For Internal Policies:Policy Departments Citizens' Rights and Constitutional Affairs,* 2011, http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2011/462422/IPOL- LIBE_ET(2011)462422_EN.pdf (E.T. 20.05.2015).

Madra, Ömer, *Niçin Daha Fazla Bekleyemeyiz: Küresel Isınma ve İklim Krizi* (Söyleşi: Ümit Şahin), Agora Kitaplığı, İstanbul, 2007.

Magnarella, Paul, "Explaining Rwanda's 1994 Genocide", *Human Rightsand Human Welfare,* 2/1, (Kış, 2002), http://www.du.edu/korbel/hrhw/volumes/2002/2- 1/magnarella2-1.pdf (E.T. 25.07.2015).

Mc Grahanan, G.,Deborah B. and Anderson, B.,. *"The Rising Tide: Assessing the Risks of Climate Change and Human Settlements in Low Coastal Zones", Environmentand Urbanization,* vol. 19 / 1. April 2007.

MICLE, "Social-Ecological Conditions of Migration in the Sahel", 2014, http://www.isoe.de/uploads/media/micle-policy-paper-2014.pdf(E.T. 20.05.2015).

Mohtadi, S., "*Climate Cahange and the Syiran Uprising*" Bulletin of theAtomic Scientist. 2012. http://thebulletin.org/climate-change-and-syrian-uprising Mutlu, Ahmet, "Ekoloji Düşüncesi Ve Ekoloji Düşüncesinin Temel Kavramları", *Kooperatifçilik Dergisi,* s.134, 2001.

Myers, Norman ve Kent, Jennifer , "Environmental Exodus: An Emergent Crisis in the Global Arena", *Climate Institute,* 1995,

http://www.climate.org/PDF/Environmental%20Exodus.pdf (E.T.06.09.2015).

Myers, Norman, "Environmental Refugees: A Growing Phenomenon of the 21st Century", *Proceedings of the Royal Society of London,* 2001, http://www.envirosecurity.org/conference/working/EnvironmentalRefugees.pdf (E.T. 09.05.2015).

Onay, Yaşar, *Küresel Isınma ve Batı'nın Yeni Yurt Arayışı İklim Değişikliği Denge Düzenini Nasıl Şekillendirecek,* Neden Kitap, İstanbul. 2007.

Ödalen, Jörgen, "The Collevtive Rights of Environmental Refugees", http://pol.gu.se/digitalAssets/1315/1315968_--dalen_collective-rights-of-environmental-refugees.pdf (E.T. 10.04.2015).

Percival, Val veDixon, Thomas Homer , "Environmental Scarcity and Violent Conflict: The Case of Rwanda", *Journal of Environment and Development,* 5, (Ekim, 1996), http://www.homerdixon.com/wp-content/uploads/2013/02/Environmental-Scarcity- and-Violent-Conflict-the-Case-of-Rwanda.pdf (03.08.2015).

Piguet, Etienne, "New Issues in Refugee Research: Climate Change and Forced Migration", *UNHCR The UN Refugee Agency Policy Development and Evaluation Service,* 2008, No:153, http://www.unhcr.org/47a316182.html (07.05.2015).

Pittaway, Emma , "Averting a Climate of Conflict", *RefugeeTransitions,* 21, (Yaz,2008), http://www.startts.org.au/media/Refugee-Transitions/Refugee-Transitions-Issue-21- darfur-averting-a-climate-of-change.pdf (E.T.20.07.2015).

Risse, Mathias , "The Right to Relocation: Disappearing Island Nations and Common Ownership of the Earth", 23/3, 2009, http://www.hks.harvard.edu/fs/mrisse/Papers/(E.T.27.08.2015).

Saleeby, S., *"Sowing the Seeds of Dissent: Economic Grievances and the Syrian Social Contract's Unraveling", Jadaliyya,* 2012.

Schengen Konvansiyonu, http://eurlex.europa.eu (E.T. 15.12.2014) Seville Presidency Conclusions, June 21st/22nd 2002. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72638.pdf (E.T. 13.08.2015)

Spence, Chris, *Küresel Isınma Sağlıklı Bir Dünya İçin Çözümler,* (Çev: Selin Gönen ve Serkan Ağar), Pegasus Yayınları, İstanbul, 2007.

Stockholm Programı Eylem Planı. http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/jl0036_en.htm (E.T. 14.08.2015)

Stojanov, Robert, "Environmental Migration – Summary Analysis of The Process. In: Clean Environment For All", *2nd International Conference on Environmental Concerns: Innovative Technologies and Management Options. Xiamen: United Nations Environment Programme, 2004.*

http://www.stojanov.org/soubor/environmental-migration-summary-analysis-of-the-process.pdf (E.T.10.05.2015).

Sweden Aliens Act, 2005. https://ec.europa.eu/anti-trafficking/sites/antitrafficking/files/aliens_act_sweden_en_1.pdf (E.T. 15.08.2015)

Şakiroğlu, Muhammet "Somali'deki Kıtlık Felaketi", *SETA ANALİZ,* 47, 2011, file:///C:/Users/pc/Downloads/SETA-Somali'deki_Kitlik_Felaketi.pdf (E.T. 16.05.2015).

Taşçı, Faruk, "Bir Sosyal Politika Sorunu Olarak Göç", *Kamu-İş,* 10/4, 2009, http://www.kamu-is.org.tr/pdf/1048.pdf (E.T. 05.09.2015)

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, *Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, http*://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/45516--Multecilerin-Hukuki- Durumuna-Dair-Sozlesme.pdf (E.T. 07.09.2015).

Thessaloniki Presidency Conclusions, June 19/20th 2003, article 10. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf (E.T. 13.08.2015)

Uluslararası Göç Örgütü, *Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü,* 2009.

Uluslararası Orta Doğu Barış Araştırmaları Merkezi, *Tarihsel ve Siyasal Boyutuyla Darfur: Çatışma, İnsani Kriz, Uluslararası Müdahale ve Barış Şansı/ Darfur Raporu,* Nisan 2013, http://www.impr.org.tr/wp-content/uploads/2013/04/DARFUR-sudan.pdf (E.T. 20.07.2015)

UN News Centre. *Scientistsmeeting in Tunis called for priority activities to curbde sertification.* http://www.un.org/apps/news (E.T. 22.07.2015).

Vidal, John, "Climate Changeto Force Mass Migration", *The Guardian,* 2007, http://www.theguardian.com/environment/2007/may/14/climatechange.climatechangeenvironment (E.T.26.08.2015).

Werz, Michael ve Conley Laura , "Climate Change, Migration and Conflict: Addressing Complex Crisis Scenarios in the 21st Century", *Center for American Progress,* 2012,https://www.americanprogress.org/wpcontent/uploads/issues/2012/01/pdf/climate_migration.pdf (E.T. 26.08.2015).

Westra, Laura, "Justice, Environmental", *BERKSHIRE,* 2010, http://www.berkshirepublishing.com/assets/pdf/justice_environmental_sus3law.pdf (E.T.15.07.2015).

Yanagizawa, David , "Malthus in Rwanda: Scarcity, Survivaland Causes of the Genocide", *Working Papers in Economics,* 201, 2006, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/2716/1/gunwpe201upd.pdf (07.08.2015).

Yılmaz, Kamil, "Ülke Savunmasından Küresel Dini İstismar Eden Terörizme: 'El-Şebab Örneği ve Türkiye Açısından Yansımaları", *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, Cilt:* 5/ Sayı:1, 2014.

Yılmaz, Önay, "İklim Göçlerine Hazır Olalım", *Milliyet.com.tr,* 2006, http://www.milliyet.com.tr/2006/11/24/guncel/axgun02.html (E.T. 24.08.2015).

Yükseker, Deniz ve Brewer, Kelly T., "İstanbul'daki Afrikalı Göçmen ve Sığınmacıların Yaşam Koşulları", *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar,* B. Pusch ve T. Wilkoszewski(eds.), İstanbul: Kitap Yay., 2010

Ziya, Olcay, "Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri", *TBB Dergisi,* 99, 2012, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2012-99-1156 (E.T. 09.05.2015).

http://m.sanliurfa.com/50-bin-suriyeli-kayit-disi/1671427270/

http://www.yeniakit.com.tr/haber/arakanli-muslumanlar-simdi-de-sel-tehdidi-altinda-3207.html

http://www.sabah.com.tr/yesilekran/2013/06/16/bakanliktan-collesme-uyarisi

http://www.aljazeera.com/news/africa/2012/08/201281985222499991.html

http://worldwithoutgenocide.org/genocides-and-conflicts/darfur-genocide

http://www.nbcnews.com/id/23848444/ns/world_news-africa/t/death-toll-disputed-darfur/#.VKww6SusWhA

http://turkish.cri.cn/1/2003/12/26/1@2830.htm

http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2004/en20040301.pdf

http://www.unitedhumanrights.org/genocide/genocide-in-sudan.htm

http://www.dw.de/gündem/s-10201

http://www.dw.de/iklim-mültecileri/a-4897726

http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=68324

http://arsiv.ntv.com.tr/news/359420.asp

http://arsiv.ntv.com.tr/news/392907.asp (26.08.2015)

http://www.milliyet.com.tr/kritik-esik cevre–884666/

http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25330435/

http://www.nationsencyclopedia.com/Africa/Rwanda-MIGRATION.html.

http://arsiv.sabah.com.tr/2005/02/03/gnd98.html

http://www.sabah.com.tr/pazar/2014/06/01/buzullar-eridi-savas-basladi

http://www.jadaliyya.com/pages/index/4383/sowing-the-seeds-of-dissent_economic-grievances-an

http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=5&ArsivAnaID=66106

http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/somalide-yasananlar-uzerine-170811/

http://www.cevremuhendisligi.org/index.php?option=com_content&view=article&id=10:turkiye-2030da-susuz&catid=1:haber&Itemid=6

http://www.cografya.gen.tr/haber/nargis-kasirgasi-felaketi.html

http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm

http://www.haberler.com/su-kitligi-ceken-ulkeler-artacak-haberi/

http://www.lisbon-treaty.org/wcm/the-lisbon-treaty/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union-and-comments/part-3-union-policies-and-internal-actions/title-v-area-of-freedom-security-and-justice/chapter-2-policies-on-border-checks-asylum-and-immigration/347-article-79.html

http://www.takvim.com.tr/guncel/2015/08/13/iste-turkiyedeki-suriyeli-multeci-sayisi

http://www.yaklasansaat.com/haberdosya/2008_haberleri/mayis/mayis9.asp